

PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST POSKYTOVATELŮ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB V PROCESU TRANSFORMACE SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Mgr. Denisa Slašťanová

Petr Hanslian

Brno 2011

Obsah

ÚVOD	4
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	6
1. PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST JAKO PRÁVNÍ INSTITUT	7
1.1 POJEM PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI	7
1.2 FUNKCE PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI	9
1.3 KONCEPCE A KLASIFIKACE PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI	11
1.3.1 SUBJEKTIVNÍ A OBJEKTIVNÍ PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST	11
1.3.2 SOUKROMOPRÁVNÍ A VEŘEJNOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTNÍ VZTAHY	11
1.3.3 ZÁVAZKOVÁ A MIMOZÁVAZKOVÁ PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST	12
1.4 PRVKY ODPOVĚDNOSTI	13
1.4.1 SUBJEKT	13
1.4.2 OBJEKT A OBSAH	15
1.5 PŘEDPOKLADY VZNIKU PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI	17
1.5.1 PROTIPRÁVNÍ JEDNÁNÍ	17
1.5.2 ŠKODLIVÝ NÁSLEDEK	23
1.5.3 PŘÍČINNÁ SOUVISLOST	23
1.5.4 ZAVINĚNÍ	24
2. ODPOVĚDNOSTNÍ VZTAHY VZNIKAJÍCÍ V SOUVISLOSTI S POSKYTOVÁNÍM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB	27
2.1 SOUKROMOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST	28
2.1.1 OBČANSKOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST	28
2.1.2 PRACOVNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST	38
2.2 VEŘEJNOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST	48
2.2.1 TRESTNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST	48
2.2.2. ODPOVĚDNOST ZA PŘESTUPEK	63
2.3 ODPOVĚDNOST PODLE ZÁKONA O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH	66
2.3.1. PŘESTUPKY A SPRÁVNÍ DELIKTY V ZÁKONĚ O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH	66
2.3.2. POVINNÉ SMLUVNÍ POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI V ZÁKONĚ O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH	68

2.4 PŘEDCHÁZENÍ VZNIKU SPORŮ A MIMOSOUDNÍ ŘEŠENÍ SPORŮ	70
2.4.1. PŘEDCHÁZENÍ VZNIKU SPORŮ	70
2.4.2. MIMOSOUDNÍ ŘEŠENÍ SPORŮ	71
<u>3. ODPOVĚDNOST A NÁVRH NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU</u>	73
3.1 PŘEDBĚŽNÁ PRÁVNÍ PROHLÁŠENÍ	75
3.2 NÁPOMOC PŘI ROZHODOVÁNÍ	77
3.3 ZASTOUPENÍ ČLEMEM DOMÁCNOSTI	78
3.4 OPATROVNICTVÍ BEZ OMEZENÍ SVÉPRÁVNOSTI	79
<u>SHRNUTÍ</u>	80
<u>VZORY SMLUV A PODÁNÍ</u>	82
<u>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY</u>	97

ÚVOD

Život osob se zdravotním postižením ovlivnilo v poslední době několik významných událostí. Byl přijat zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v souvislosti s ním byly vydány Standardy kvality sociálních služeb, Česká republika a Evropská unie ratifikovaly Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením a byl nastartován proces transformace sociálních služeb. Osobám se zdravotním postižením se pod vlivem těchto změn dostává více samostatnosti, respektu a co je podstatné, je zdůrazňováno, že jejich práva jsou rovnocenná s právy ostatních. Plánem do budoucna, který se již postupně začíná realizovat, je, že se osoby se zdravotním postižením, s určitou mírou podpory, postupně plnohodnotně zapojí do společnosti. V souvislosti s tím je potřeba zabývat se odpovědnostními vztahy, ke kterým může při poskytování sociálních služeb docházet.

Tato analýza nabízí na začátku definici odpovědnosti jako právního institutu, dále přehled odpovědnostních vztahů, do kterých se mohou dostávat osoby se zdravotním postižením, poskytovatelé sociálních služeb, opatrovníci a jiné osoby v souvislosti s poskytováním sociálních služeb. Součástí analýzy jsou praktické příklady a modelové situace a v závěru naleznete shrnutí v tzv. easy-to-read (lehce čitelné) formě a související vzory smluv a podání.

Tato práce byla zpracována na základě zakázky Ministerstva práce a sociálních věcí, kterou získala Liga lidských práv, název zakázky "Zpracování analýzy a metodického materiálu a lektorování na seminářích k vybraným aspektům procesu transformace." Zakázka je součástí individuálního projektu „Podpora transformace sociálních služeb“ hrazeného z prostředků Evropského sociálního fondu, Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a Státního rozpočtu České republiky. Realizátorem projektu Podpora transformace sociálních služeb je Odbor sociálních služeb a sociálního začleňování MPSV.

Na tomto místě bychom chtěli poděkovat zejména kolegům z Ligy lidských práv a MDAC, Zuzaně Durajové, Barboře Rittichové a Marošovi Matiaškovi za jejich podporu a komentáře, díky kterým byla opravena nejedna nesrovnalost v práci a dobrovolnici Barboře Krásné a ostatním kolegům.

V neposlední řadě bychom rádi vyslovili poděkování všem poskytovatelům sociálních služeb, krajským a ministerským úředníkům, kteří se účastnili seminářů o právní odpovědnosti, za to, že obohatili náš právní pohled na věc o příklady z praxe a o své cenné zkušenosti.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR	Česká republika
FO	fyzická osoba
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NOZ	nový občanský zákoník (návrh. verze 2010)
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
PO	právnícká osoba
SS	sociální služba
TrŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ZoSS	zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
ZP	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
ZPř	zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

1. PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST JAKO PRÁVNÍ INSTITUT

1.1 POJEM PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI

Právní odpovědnost lze považovat za jeden ze základních a nejstarších právních institutů. Vzešla z potřeby vypořádat se se situacemi, kdy subjektem práva není uposlechnuta povinnost stanovená mu právní normou nebo vyplývající z právního úkonu apod. Právní věda se tímto pojmem zabývá dlouhodobě a pořád jde o jednu z nejdiskutovanějších oblastí právní teorie. Při definování tohoto pojmu se jednotliví právní teoretici více či méně rozcházejí. Nebudeme se v této práci podrobněji zabývat jednotlivými teoriemi, zmíníme však alespoň základní myšlenku každé z nich.

První, kdo se pokusil formulovat ucelený názor na podstatu právní odpovědnosti a definovat ji, byl **V. Knapp** v roce 1956. Odpovědnost považuje za hrozbu sankcí, tedy, že povinný odpovídá za splnění povinnosti, nikoliv však ex post za to, že povinnost nesplnil.¹

Š. Luby považuje za právní odpovědnost povinnost vznikající porušením právního vztahu. Jde o sekundární povinnost, která nemůže vzniknout a existovat bez povinnosti primární a jejího porušení. Co se týče vztahu odpovědnosti a sankce, zastává názor, že odpovědnost a sankce zcela splývají.²

M. Kalenská je toho názoru, že odpovědnost má dvě fáze, a sice první, která nastává během primární povinnosti, kdy působí preventivně ochranně potencionální sankce za její porušení. Nástup druhé fáze je spojen s nesplněním primární povinnosti a projevuje se uložením sankce nebo vznikem sankčního vztahu.³

M. Knappová říká, že odpovědnost nutně předpokládá existenci subjektu, který je z ní oprávněn a také subjektu, který je z ní povinen. Dospěla tedy k závěru, že právní

¹ KNAPP, V.: *Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. Stát a právo I.* Praha: Nakladatelství ČSAV, 1956, s. 66 a nasl.

² *Pojem právní odpovědnosti v díle prof. Josefa Macura* In NECKÁŘ, Jan et al. Dny práva – 2008 – Days of Law: 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 107. Dostupný také z [www: http://www.law.muni.cz/edicni/dp08/files/pdf/obcan/handlar.pdf](http://www.law.muni.cz/edicni/dp08/files/pdf/obcan/handlar.pdf)

³ BĚLINA, Miroslav. *Pracovní právo.* 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 382.

odpovědnost je sama sekundární povinností, která je k primární povinnosti vždy povinností následnou a vzniká jako následek jejího porušení.⁴

J. Macur ve svém zkoumání pojmu a podstaty právní odpovědnosti došel k závěru, že sankce a odpovědnost nejsou jedno a to samé, s odůvodněním, že sankce je podle něj určitým ustanovením objektivního práva, zatímco odpovědnost je právní postavení subjektu, který porušil právní povinnost a musí snášet nepříznivé následky stanovené sankční normou.⁵

A. Brejcha nevnímá právní odpovědnost jen jako právní institut, ale i jako právní vztah. Obsahem tohoto právního vztahu je „existence zvláštních povinností, které jsou subjektu uloženy vedle nebo namísto povinností stanovených původním právním vztahem, jehož fungování bylo protiprávním jednáním odpovědného subjektu narušeno. Tento nově vzniklý právní vztah, který má svůj původ právě v jednání zakládajícím právní odpovědnost, se často nazývá také odpovědnostním právním vztahem a povinnost, která je součástí jeho obsahu, odpovědnostní povinností.“⁶

V převážné míře je však zastáván názor, podle kterého je odpovědnost vymezována jako „**sekundární právní povinnost, která vznikla subjektu, jenž porušil primární právní povinnost vyplývající pro něj ze zákona nebo z jiné právní skutečnosti (např. ze smlouvy). Tato sekundární neboli jinak nazývaná odpovědnostní povinnost je v podstatě sankcí, ukládanou rušiteli primární právní povinnosti, a znamená zatížení subjektu, jenž porušil právo, určitými nepříznivými právními následky. Sankční následek zatěžující rušitele práva je různého charakteru a projeví se v závislosti na povaze porušené primární povinnosti buď v majetkové sféře rušitele, nebo v jeho sféře osobní.**“⁷

⁴ Pojem právní odpovědnosti v díle prof. Josefa Macura In NECKÁŘ, Jan et al. Dny práva – 2008 – Days of Law: 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 107. Dostupný také z [www: http://www.law.muni.cz/edicni/dp08/files/pdf/obcan/handlar.pdf](http://www.law.muni.cz/edicni/dp08/files/pdf/obcan/handlar.pdf)

⁵ MACUR, J., *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. Brno: UJEP, 1980.

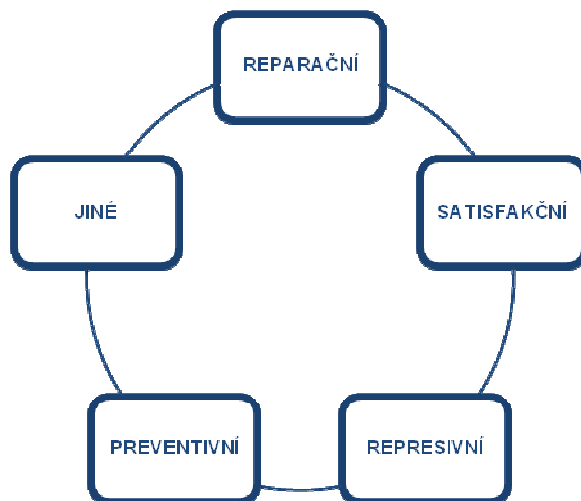
⁶ BREJCHA, A.: *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, Codex Bohemiae 2000 s. 25 – 26.

⁷ FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. opr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 275.

1.2 FUNKCE PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI

Pro začátek je možné položit si otázku, jaká je vlastně funkce právní odpovědnosti. Právní odpovědnost plní v právních vztazích různé funkce, které se vzájemně prolínají a doplňují. Mezi základní funkce patří:

Obrázek 1 - Funkce odpovědnosti

- **Reparační (kompenzační) funkce** – odčinění škodlivého následku. Uplatňuje se hlavně u majetkové právní odpovědnosti a to především jako *naturální restituce (uvedení v předešlý stav)*, pokud je to možné. Druhou možností je *reparace (odškodnění)*, která má za úkol obnovit porušený ekvivalenční vztah mezi rušitelem a poškozeným – obnovit situaci, která by existovala, kdyby nevznikly okolnosti, které zavazují ke kompenzaci.⁸
- **Satisfakční funkce** – zvláštní druh reparační funkce. Uplatňuje se zejména v oblasti ochrany osobnosti a spočívá v domáhání se upuštění od neoprávněných zásahů a v odstranění následků těchto zásahů a poskytnutí *přiměřeného zadostiučinění* (např. ve formě omluvy nebo finanční náhrady).⁹

⁸ HARVÁNEK, J., *Teorie práva*. 2. opr. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. s. 237.

⁹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 4. opr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 181.

- **Represivní funkce** – postih porušitele právní povinnosti (odpovědné osoby) újmou. Jde o funkci, která má podpůrný charakter.
- **Preventivní (mobilizační, stimulační) funkce** – pojí se se všemi uvedenými funkcemi a jejím cílem je působit na předcházení porušování povinností stanovených právem.

1.3 KONCEPCE A KLASIFIKACE PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI

1.3.1 SUBJEKTIVNÍ A OBJEKTIVNÍ PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST

Právní odpovědnost je koncipována právními předpisy jako odpovědnost subjektivní nebo objektivní. O **subjektivní** právní odpovědnosti můžeme mluvit, pokud odpovědnostní právní vztah vznikne zaviněním odpovědného subjektu (odpovědnost za zavinění). O **objektivní** právní odpovědnosti hovoříme, pokud odpovědnostní vztah vzniká i bez ohledu na zavinění (odpovědnost za následek). Objektivní odpovědnost lze v podstatě označit jako „přísnější“ druh odpovědnosti, který se uplatňuje převážně vůči subjektu se silnějším postavením (např. odpovědnost zaměstnavatele).

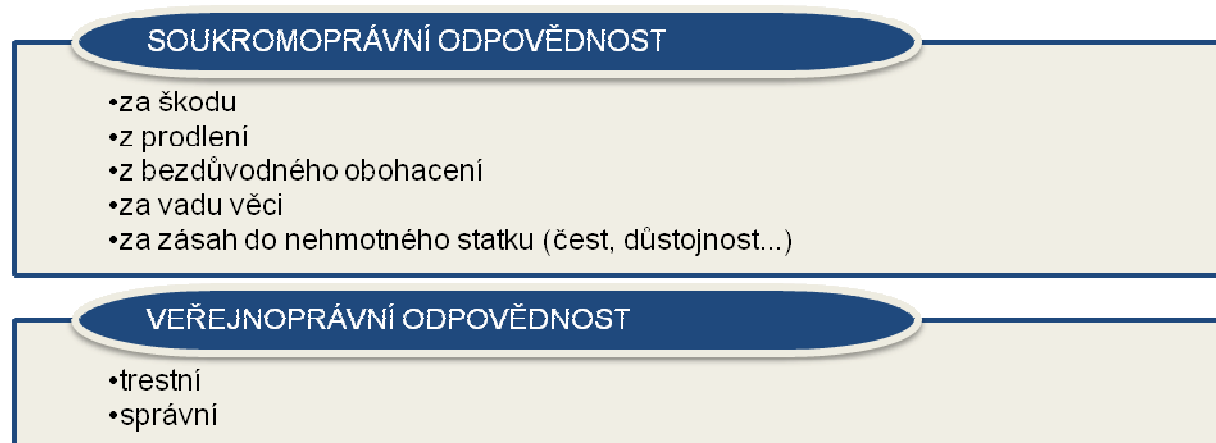
1.3.2 SOUKROMOPRÁVNÍ A VEŘEJNOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTNÍ VZTAHY

V souvislosti s poskytováním sociálních služeb mohou vznikat odpovědnostní vztahy ve sféře soukromého, ale i veřejného práva. **Soukromoprávní vztahy** se vyznačují rovným postavením subjektů, zatímco pro **vztahy veřejnoprávní** je typické jejich nerovné postavení. Rozdíl je možné spatřit i v povaze právních norem. Pro soukromoprávní vztahy je typická převaha dispozitivních norem – norem, které umožňují subjektům právního vztahu odchýlit se vzájemnou dohodou od úpravy v právní normě obsažené. Naopak právní normy kogentní povahy striktně upravují právní vztah bez poskytnutí účastníkům tohoto vztahu možnost odchýlit se od jejich úpravy.¹⁰

Právní odpovědnost jako právní institut zasahuje jak do práva veřejného, tak do práva soukromého.

¹⁰ BREJCHA, A.: *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, Codex Bohemiae 2000 s. 32-33.

Obrázek 2 - Soukromoprávní a veřejnoprávní odpovědnost

Odpovědnost lze dělit podle jednotlivých právních odvětví na **občanskoprávní, pracovněprávní, trestněprávní, správněprávní** a **jiné**. Tomuto dělení a jednotlivým druhům odpovědnosti se budeme věnovat podrobněji v samostatných částech analýzy.

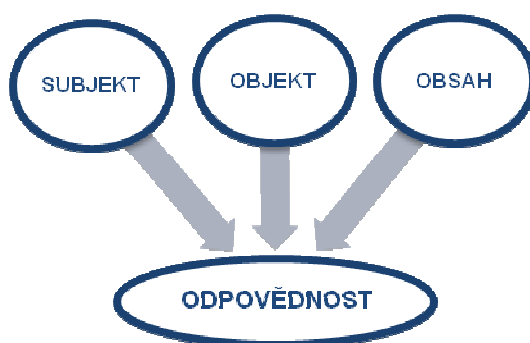
1.3.3 ZÁVAZKOVÁ A MIMOZÁVAZKOVÁ PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST

Závazková právní odpovědnost vyplývá z určitého závazkového vztahu, nejčastěji ze smlouvy. V tomto případě vzniká odpovědnostní vztah v důsledku povinnosti vyplývající ze smlouvy – odpovědnostní vztah vzniká mezi subjekty smlouvy. **Mimozávazková**, jinak nazývána i deliktní právní odpovědnost vyplývá ze vztahu, který nevznikl smlouvou. Nastupuje v případě porušení zákonné povinnosti potenciálně vůči každému.

1.4 PRVKY ODPOVĚDNOSTI

Mezi prvky právního vztahu, tedy i odpovědnostního, patří **subjekt**, **objekt** a **obsah**.

Obrázek 3 - Prvky odpovědnosti

1.4.1 SUBJEKT

Pokud hovoříme o **subjektu** práva, je potřeba rozlišovat:

A. způsobilost subjektu být nositelem práv a povinností (právní subjektivitu)

Subjektem právního vztahu je ten, komu právní normy přiznávají právní subjektivitu.¹¹ Právní subjektivitou pak rozumíme způsobilost být nositelem práv a povinností z právních vztahů. Jedná se o základní lidské právo, nezadatelné a nezczizitelné. Právnícké osoby jsou nadány tzv. speciální právní subjektivitou, která je odvozena od určitého okruhu osob fyzických. Vzniká a zaniká spolu se vznikem a zánikem dané právnícké osoby. Způsobilost být nositelem práv a povinností fyzických či právníckých osob může být omezena jen na základě zákona.¹²

B. způsobilost subjektu k právním/protiprávním úkonům

Způsobilost k právním úkonům je způsobilost brát na sebe práva a povinnosti vlastními právními úkony.

¹¹ HARVÁNEK, J., *Teorie práva*. 2. opr. vyd. Brno: Masarykova universita, 2004. s. 200.

¹² FIALA, J. a kol.: *Občanské právo hmotné*, Multimediální učební text, 2. nezměněné. vydání. Brno: Masarykova universita, 2008. s. 11 – 14.

V jednotlivých právních odvětvích, se okamžik vzniku právní subjektivity i způsobilosti k právním úkonům liší.

- V **právu občanském** se právní subjektivita fyzické osoby nabývá narozením. Občanskoprávní subjektivitu má i počaté dítě (tzv. nasciturus), pokud se narodí živé (důležité z hlediska dědického práva). Zaniká smrtí, resp. prohlášením osoby za mrtvou (§ 7 odst. 1, 2 OZ). Avšak i po smrti zůstávají zachována některá práva, například práva autorská nebo právo na ochranu lidské důstojnosti.¹³

Způsobilost k úkonům vzniká v plném rozsahu zletilostí (do dosažení zletilosti se způsobilost k úkonům posuzuje podle rozumové a volní vyspělosti). Podle českého práva dosáhne osoba zletilosti dovršením 18tého roku života nebo uzavřením manželství se svolením soudu (nejdříve však od 16. let věku). Způsobilost k právním úkonům může být rozhodnutím soudu omezena nebo jí může být osoba i zcela zbavena.

Právní osoba je způsobilá k protiprávnímu jednání v právu soukromém neomezeně a v právu veřejném jen za správní delikty (blíže viz kapitola 2.2.1. TRESTNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST).

- Způsobilost být subjektem **trestněprávních vztahů** vzniká dovršením patnáctého roku věku - § 25 TZ. (pachatel pod 15 let věku je postižitelný podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v aktuálním znění).
- V **pracovním právu** mluvíme o pracovněprávní subjektivitě zaměstnance a zaměstnavatele. V případě zaměstnance ji upravuje Zákoník práce v § 6 odst. 1: *„Způsobilost fyzické osoby jako zaměstnance mít v pracovněprávních vztazích práva a povinnosti, jakož i způsobilost vlastními právními úkony nabývat těchto práv a brát na sebe tyto povinnosti vzniká, pokud není v tomto zákoně dále stanoveno jinak, dnem, kdy fyzická osoba dosáhne 15 let věku; zaměstnavatel však s ní nesmí sjednat jako den nástupu do práce den, který by předcházel dni, kdy tato fyzická osoba ukončí povinnou*

¹³ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 4. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 119.

*školní docházku*¹⁴ Způsobilost být subjektem pracovněprávních vztahů jako zaměstnavatel má fyzická i právnická osoba. Právní úprava zakotvuje její vznik u fyzické osoby dnem narození (viz. § 7 odst. 1 ZP), v případě právnické osoby nás odkazuje na občanskoprávní předpisy, resp. občanský zákoník, kdy vzniká společně se vznikem právnické osoby.

OMEZENÍ A ZBAVENÍ ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM VE VZTAHU K ODPOVĚDNOSTI

Ve společnosti obecně převládá představa, že způsobilost k právním úkonům je totožná nebo úzce spjata s právní odpovědností. Na základě tohoto názoru si někteří lidé o osobách omezených na způsobilosti myslí, že je v určitém rozsahu omezena i jejich právní odpovědnost a osoby zbaveny způsobilosti jsou častokrát považovány (veřejností ale i vnitřně) za právně neodpovědné.

Tyto závěry jsou však mylné a je potřeba si uvědomit, že

OMEZENÍ ANI ZBAVENÍ ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM NEMÁ NA ODPOVĚDNOST SUBJEKTU ŽÁDNÝ VLIV!

Odpovědnost osoby zbavené nebo omezené způsobilosti k právním úkonům se posuzuje jako u každého jiného subjektu. Obecně lze vymezit dva předpoklady subjektu pro vznik odpovědnosti:

- i. dosažení věku (podle podmínek jednotlivých právních odvětví).
- ii. skutečnost, že fyzická osoba není v okamžiku jednání zakládajícího odpovědností vztah stížena duševní poruchou, která by u ní vylučovala náležité uplatnění rozumové či volní psychické složky (k tomu blíže v kapitole 1.5.4 ZAVINĚNÍ).

1.4.2 OBJEKT A OBSAH

Objektem rozumíme právem chráněný zájem, proti němuž směřuje protiprávní jednání.¹⁵ V praxi si pod tímto pojmem můžeme představit hodnoty jako věci, život,

¹⁴ §6 Zákona č. 262/2006 Sb., Zákoník práce ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵ HARVÁNEK, J., *Teorie práva*. 2. opr. vyd. Brno: Masarykova universita, 2004. s. 241.

zdraví, majetek, svoboda, bezpečnost státu, mír, apod. V širším smyslu znamená objekt právního vztahu chování subjektů.

Obsahem jsou vzájemná práva a povinnosti subjektů odpovědnostního vztahu, vyplývající z porušení primárního vztahu. U obecné odpovědnosti za škodu, upravené §420 občanského zákoníku, to je právo poškozeného na náhradu škody (tedy skutečné škody a ušlého zisku) a tomu odpovídající povinnost porušitele škodu nahradit.

1.5 PŘEDPOKLADY VZNIKU PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI

Vznik právní odpovědnosti je vázán na naplnění určitých předpokladů. U objektivní odpovědnosti jsou jimi protiprávní jednání, škodlivý následek a příčinná souvislost. U odpovědnosti subjektivní přistupuje navíc subjektivní stránka – zavinění.

Obrázek 4 - Předpoklady vzniku

1.5.1 PROTIPRÁVNÍ JEDNÁNÍ

Protiprávní jednání můžeme charakterizovat jako volní lidské jednání, kdy se povinný subjekt choval v rozporu s uloženou povinností. Takové porušení může nastat komisivně nebo omisivně. Komisivní protiprávní jednání spočívá v tom, že se subjekt choval tak, jak neměl (např. uživatel sociální služby ukradne v obchodě hodinky), na rozdíl od omisivního, kdy povinnost nevykonal, ačkoliv ji vykonat měl (např. poskytovatel sociální služby nepodá informaci o použití opatření omezujícím pohyb). Protiprávností pak rozumíme objektivní, na lidské vůli nezávislou, kategorii, která vyjadřuje rozpor lidského jednání s objektivním právem.¹⁶

OKOLNOSTI VYLUČUJÍCÍ PROTIPRÁVNOST

Český právní řád zakotvuje i tzv. **okolnosti vylučující protiprávnost**, což jsou instituty, které způsobují, že dané jednání není protiprávní. Chybí-li znak protiprávnosti, pak je jednání dovolené. Mezi tyto okolnosti patří zejména:

VÝKON PRÁVA NEBO PLNĚNÍ POVINNOSTÍ – protiprávní není výkon práv a povinností. Nesmí však být v rozporu s dobrými mravy a bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných (§ 3 odst. 1 OZ).

Příklad – *Exekutor vykonává svou povinnost exekucí majetku - nejednalo by se o krádež tohoto majetku ze strany exekutora, ale o výkon exekuce (výkon práva).*

¹⁶ HARVÁNEK, J., *Teorie práva*. 2. opr. vyd. Brno: Masarykova universita, 2004. s. 236.

SVÉPOMOC (§ 6 OZ) – „Jestliže hrozí neoprávněný zásah do práva bezprostředně, může ten, kdo je takto ohrožen, přiměřeným způsobem zásah sám odvrátit.“¹⁷

Účastník občanskoprávních vztahů je v zásadě povinen svěřit jejich ochranu k tomu povoláním orgánům, avšak za určitých podmínek je tato zásada prolomena. Z textu zákona vyplývá následující: subjektem může být jen ohrožený, v dané situaci přímo hrozí zásah do práva, který je neoprávněný a bezprostřední. Musí být dodržena zásada proporcionality, tedy odvrácení zásahu musí být přiměřené způsobu a intenzitě zásahu.¹⁸

Příklad – *V tramvaji se vám lupič pokouší vytrhnout z ruky kabelku. Je přirozené a namístě, že se budete snažit v tomto jednání lupiči zabránit vlastní silou. Nepřiměřeným jednáním by bylo, kdybyste použili intenzitu zásahu větší než je ta, která postačuje k odvrácení protiprávního zásahu (podaří se vám kabelku ubránit, ale pokračujete ve fyzickém útoku na lupiče).*

JEDNÁNÍ V KRAJNÍ NOUZI – zakotvení tohoto institutu najdeme v obecných předpisech, a to v občanském zákoníku (§ 418 odst. 1), i v trestním zákoníku (§ 28). V krajní nouzi jedná ten, kdo odvrací přímo hrozící bezprostřední nebezpečí (povodeň, lavina, útok nepoštvaného zvířete...) hrozící zájmu chráněnému zákonem. Jednat však nemusí jen přímo ohrožený subjekt, oprávněný k jednání v krajní nouzi je každý. Pokud by bylo možné odvrátit dané nebezpečí jinak, nejedná se o krajní nouzi (požadavek subsidiarity). Taktéž o ní nemůžeme mluvit, jestliže by způsobený následek byl stejně či dokonce více závažný (požadavek přiměřenosti).¹⁹

Příklad – *V parku vás nečekaně napadne zatoulaný pes. Nemáte se čím bránit, tak popadnete vedle stojící kolo a použijete ho na odvrácení útoku. Psa se vám podařilo odehnat, ale kolo je úplně zničené. Normálně by šlo o poškození cizí věci, v tomto případě však šlo o jednání v krajní nouzi a o trestný čin nepůjde.²⁰ Nepřiměřeným by bylo jednání, kdybyste použili k odvrácení útoku psa kolo, i když hned vedle kola ležel velký klacek, který by k odvrácení útoku psa postačoval.*

¹⁷ §6 Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ Komentář k § 6 Zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, ASP[[databáze](#)]. Verze 13+, Wolters Kluwer ČR a.s, [cit. 2011-03-11].

¹⁹ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 243-247.

²⁰ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 243-244.

JEDNÁNÍ V NUTNÉ OBRANĚ – tato okolnost vylučující protiprávnost je, stejně jako krajní nouze, zakotvena v zákoníku občanském (§ 418 odst. 2) a trestním (§ 29). Oproti jednání v krajní nouzi jde v případě nutné obrany o odvracení útoku ze strany člověka (i pes poštvaný člověkem). Nutnou obranou se zabýval i Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku ze dne 7. 5. 2008: „*Smyslem institutu nutné obrany je prostřednictvím vyloučení právní odpovědnosti za jinak protiprávní jednání umožnit jedinci, aby svým jednáním bránil útoku na zájem chráněný zákonem*“.²¹ Útok na jedincův zájem musí přímo hrozit nebo trvat a způsob jeho odvrácení musí být přiměřený. Tuto problematiku specifikuje také Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 25. 3. 2010: „*U nutné obrany není, na rozdíl od krajní nouze podle § 14 tr. zák., podmínkou subsidiarita (podmínkou nutné obrany není, že se bráncí nemohl vyhnout útoku jinak). ... Obrana musí být způsobilá odvrátit útok, proto intenzita obrany musí být silnější než intenzita útoku*“²². Zásada proporcionality není tedy stanovena tak přísně jako u jednání v krajní nouzi - v případě nutné obrany může být způsobená škoda i větší, než ta, která hrozila. Nemůže však dojít k výrazně hrubému nepoměru mezi vzniklou škodou a škodou, která hrozila – „obrana nesmí být zcela zřejmě nepřiměřená“ - v tom případě by se o nutnou obranu nejednalo.²³

Pro poskytovatele sociálních služeb a jejich zaměstnance je důležité si uvědomit, jak je posuzován útok nepřičetného pachatele (krajní nouze nebo nutná obrana?). Je to důležité z hlediska charakteru odvracení útoku. V minulosti se právní teorie i právní praxe přikláněla k názoru, že útok nepřičetné osoby by měl být posuzován jako „přísnější“ krajní nouze, tedy byla vyžadována proporcionalita zásahu k odvrácení nebezpečí. Někteří právní teoretici se dokonce přikláněli k názoru, že útok nepřičetné osoby bude posuzován jako krajní nouze s analogickým použitím ustanovení o nutné obraně – možnost způsobit i větší škodu (A. Dolenský).²⁴ Současná právní teorie i praxe zastává názor, že při odvrácení útoku nepřičetné osoby půjde o nutnou obranu, a tedy je možné odvrátit takovýto útok i s větší intenzitou, jaká byla intenzita útoku.

²¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 5. 2008, sp. zn. 1 AS 35/2008-51.

²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2010, sp. zn. 6 Tdo 69/2010.

²³ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 250-256.

²⁴ Nutná obrana II. – útočník. [online]. JURISTIC.CZ, 2011 [cit. 21. března 2011]. Dostupný z: <<http://trestni.juristic.cz/45621/clanek/trest3>>.

Příklad – V chráněném bydlení dostane jeden z uživatelů při nácviu dovedností (krájení zeleniny) záchvat agresivity. Tento uživatel je nepřičetný - neovládá své jednání a začne škrtit asistenta chráněného bydlení. Asistent popadl nůž ležící na kuchyňské lince, bodl uživatele do břicha a uživatel stisk povolil. Zcela zjevně nepřiměřeným by bylo, kdyby po odvrácení útoku, asistent začal bít klienta (šlo by už o mstu).

SVOLENÍ POŠKOZENÉHO (§ 30 TZ) vylučuje protiprávnost, je-li předem nebo současně s činem dán souhlas osoby, o jejíž zájmy se jedná a jejichž porušení se nedotýká zájmů společnosti. Takový souhlas však může být dán pouze u takových práv, s nimiž je subjekt oprávněn disponovat.²⁵ Vrchní soud v Praze ve svém rozsudku ze dne 17. 7. 1996, judikoval následující: „V případě trestných činů proti životu však právní nauka shodně se soudní praxí i nadále zastávají shodný názor, že zájem společnosti na ochraně lidského života je tak významný, že jednání osoby, která usmrtí jiného s jeho svolením, musí být postižitelné a vykazuje tudíž formální znaky trestného činu vraždy.“²⁶ Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 25. 4. 2007 hovoří, že „svolení poškozeného má význam zejména při posuzování trestnosti činů proti majetku a může se týkat i některých přísně osobních práv (např. osobní svobody a cti). Naopak nepatří sem svolení ve vztahu k poškození života a zdraví, neboť jde o tak významné zájmy, které se dotýkají celé společnosti. Podle právní úpravy platné v České republice je trestní odpovědnost dána i v případě tzv. euthanasie.“²⁷ Další důležitou podmínkou je, že osoba, která dává svolení, ho musí dávat vážně, svobodně určitě a srozumitelně a že musí být schopna učinit v tomto směru závazný projev. Takováto schopnost osoby se posuzuje pro konkrétní případ vždy individuálně a nezáleží na tom, zda byla osoba zbavena nebo omezena na způsobilosti k právním úkonům.²⁸

PŘÍPUSTNÉ RIZIKO (§ 31 TZ) – jedná se o specifický institut vylučující protiprávnost, nově zakotvený v trestním zákoníku, jenž nachází své uplatnění u činností společensky prospěšných, kdy se nevyhneme jistému riziku, např.

²⁵ FIALA, J. a kol.: *Občanské právo hmotné*, Multimediální učební text, 2. nezměněné. vydání. Brno: Masarykova universita, 2008. s. 76.

²⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 7. 1996, sp. zn. 8 To 25/1996.

²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 6 Tdo 268/2007.

²⁸ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 259.

lékařskému, hospodářskému či ve výzkumu. Nebude se jednat o přípustné riziko, jestliže výsledek, ke kterému jednání směřuje, zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, popř. provádění činnosti odporuje dobrým mravům, zásadám lidskosti či povinnosti vyplývající z jiného právního předpisu. O přípustné riziko se nejedná ani v případě, kdy taková činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by jím k ní dán souhlas v souladu s jinými právními předpisy (informovaný souhlas). Při zvažování jestli jde o riziko přípustné nebo už ne, je potřeba posuzovat velikost zamýšleného pozitivního výsledku, velikost možného nechtěného negativního následku i stupně pravděpodobnosti, že tyto následky nastanou.²⁹

ZPROŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI

Vedle okolností vylučujících protiprávnost existuje také institut **zproštění odpovědnosti**. Pod něj můžeme podřadit zejména následující:

EXKULPACE neboli vyvinění se, znamená zbavení se odpovědnosti za zavinění (subjektivní odpovědnosti). Úspěšně se porušitel exkulpuje, jestliže prokáže, že nechtěl porušením povinnosti újmu způsobit, nevěděl, že ji může způsobit a ani o tom vzhledem k okolnostem a svým poměrům vědět nemohl a nemusel.³⁰ Porušitel tedy musí prokázat, že újmu nezpůsobil ani z nedbalosti nevědomé.

LIBERACE znamená zbavení se objektivní odpovědnosti při naplnění zákonem stanovených liberačních důvodů. Takovým důvodem může být např. zavinění poškozeného nebo náhoda. V případech, kdy není možná liberace, mluvíme o absolutní objektivní odpovědnosti (za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo při plnění závazku použito za nezákonné rozhodnutí, za nesprávný úřední postup apod.).

NEDOSTATEK VĚKU – jedním z předpokladů způsobilosti subjektu k zavinění je i dosažení zákonem stanoveného věku. V občanském právu hovoříme o zletilosti. Tu nabývá subjekt dovršením osmnácti let věku nebo uzavřením manželství se souhlasem soudu nejdříve od šestnáctého roku věku. Trestní právo pak stanoví, že

²⁹ *Nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb.* [online]. PRÁVNÍ RÁDCE, 2011 [cit. 21. března 2011]. Dostupný z: < <http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-38730700-novy-trestni-zakonik-c-40-2009-sb> >.

³⁰ HOLUB, J. a kol., *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním*. Linde Praha, a.s., 2003, s. 330.

„kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.“³¹

JEDNÁNÍ V DUŠEVNÍ PORUŠE – aby byl subjekt způsobilý k zavinění, nesmí jednat v **duševní poruše**. Definici duševní poruchy najdeme v §123 TZ: „*Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace,³² těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.*“³³ Může být krátkodobá (epileptický záchvat) či dlouhodobá (schizofrenie), vrozená (mentální retardace) nebo získaná (alkoholická paranoia), její existence však sama o sobě nemusí znamenat zbavení se odpovědnosti. Aby tomu tak bylo, musí přímo způsobovat nedostatek rozumových či volních schopností právě v době protiprávního jednání. V trestním právu hovoříme o **nepříčetnosti**, která je zakotvena v § 26 TZ: „*Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“³⁴ Pro vyloučení trestněprávní odpovědnosti je postačující, pokud chybí jen jedna z těchto schopností. Pokud chybí schopnost rozpoznávací, subjekt není schopen rozeznat protiprávnost svého jednání. Pokud chybí schopnost ovládací, subjekt může rozpoznat protiprávnost svého jednání, ale není schopen toto své jednání ovládnout.

Příklad:

a) Člověk s těžkou mentálním postižením bral v obchodě věci a strkal si je do tašky. Nejednal tak s úmyslem krást, nebylo však v jeho schopnostech rozeznat protiprávnost takového jednání. Nevěděl, že to, čeho se dopouští „se nesmí“ – chybí rozumová/rozpoznávací schopnost.

b) Člověk trpící psychosociálním postižením dostal v obchodě záchvat agresivity, při kterém shodil z regálu drahý porcelán. Tento člověk věděl, že nemůže shazovat v obchodě věci z regálu, nechtěl to udělat, ale ve svém stavu nebyl schopen toto své jednání ovládnout – chybí schopnost volní.

³¹ § 25 Zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³² Dáváme přednost pojmu mentální postižení.

³³ § 123 Zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³⁴ § 26 Zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Trestní zákoník operuje také s pojmem **zmenšená přičetnost** – stav, ve kterém byla v důsledku duševní poruchy výrazněji zeslabena schopnost pachatele rozpoznat, že spáchaný čin je protiprávní, nebo schopnost ovládat své jednání (§ 27 TZ). U nepřičetnosti se hovoří o vyloučení těchto schopností (nebo alespoň jedné z nich), v případě zmenšené přičetnosti se hovoří o výrazném oslabení. Stav zmenšené přičetnosti neznamena pro pachatele zproštění se odpovědnosti, ale odůvodňuje vůči tomuto pachateli zvláštní přístup. Existence zmenšené přičetnosti se promítne hlavně při rozhodování o sankci - stanovení druhu trestu a jeho výměry, uložení ochranného léčení, upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení apod.³⁵

1.5.2 ŠKODLIVÝ NÁSLEDEK

Škodlivý následek protiprávního jednání spočívá v porušení nebo ohrožení právem chráněných zájmů, jde o újmu materiální i nemateriální. V soukromém právu je následkem obvykle vznik určité újmy (např. škody). V právu veřejném jde obvykle o určité ohrožení nebo porušení právem chráněného zájmu projevující se přímým dopadem na poškozený subjekt (např. ublížení na zdraví).³⁶

Škodu lze obecně definovat jako *materiální* (na věcech) nebo *nemateriální* (na zdraví) újmu způsobenou protiprávním úkonem. V případě majetkové újmy se rozlišuje:

- skutečná škoda – zmenšení majetku v důsledku protiprávního jednání.
- ušlý zisk – představuje hodnotu, o kterou mohl být majetek poškozeného navýšen, nebýt protiprávního jednání.

1.5.3 PŘÍČINNÁ SOUVISLOST

Příčinná souvislost (kauzální nexus) je objektivní kategorií, která znamená vztah mezi protiprávním úkonem a jeho následkem. Musí být prokázáno (důkazní povinnost nese žalobce), že jednání subjektu (konání nebo opomenutí) přímo

³⁵ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 190-192.

³⁶ BREJCHA, A.: *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, Codex Bohemiae 2000 s. 28.

vyvolalo určitý následek, nestačí pouhá pravděpodobnost. Pokud není mezi jednáním a následkem příčinná souvislost, odpovědnostní vztah nevznikne.

Příklad – Pracovník domova pro osoby se zdravotním postižením v čase služby odběhl za kamarádem. V tom čase jeden z klientů domova ošklivě upadl a způsobil si zranění (trestný čin ublížení na zdraví z nedbalosti). Při převozu do nemocnice měla sanitka autonehodu a klient domova pro osoby se zdravotním postižením zemřel.

Jednání = pracovník domova zanedbal svou povinnost

Následek = smrt klienta.

Příčinná souvislost = pracovník nebude odpovídat za smrt klienta, protože jeho jednáním bylo způsobeno ublížení na zdraví, nikoliv smrt, která byla následkem jednání někoho jiného (řidiče, který nehodu způsobil).

1.5.4 ZAVINĚNÍ

U subjektivní odpovědnosti rozeznáváme ještě čtvrtý předpoklad vzniku, a sice **zavinění**. Jedná se o vnitřní, psychický vztah subjektu k jeho vlastnímu protiprávnímu jednání a následkům tohoto jednání.³⁷ Tento psychický stav subjektu se zkoumá k okamžiku jeho protiprávního jednání. Zavinění je založeno na spojení dvou prvků a to *rozumového* (vědění) a *volního* (chtění). Na základě kombinace těchto prvků dochází k rozlišování různých forem a stupňů zavinění:

Úmysl přímý – subjekt věděl, že může způsobit škodlivý následek a chtěl jej způsobit.

Příklad – Asistent domova pro osoby se zdravotním postižením vyprovázel klienta na procházku a při sestupování ze schodů do něj úmyslně strčil.

Úmysl nepřímý – rušitel věděl, že může způsobit škodlivý následek a pro případ, že tomu tak i bude, s tím byl srozuměn, smířen.

Příklad – Asistent domova pro osoby se zdravotním postižením zjistil, že starší a nemohoucí klient chroptí a těžce popadá dech. Pracovník věděl, že klient má vážné problémy se srdcem, navzdory tomu nikoho neupozornil a ani nepřivolal

³⁷ HARVÁNEK, J., *Teorie práva*. 2. opr. vyd. Brno: Masarykova universita, 2004. s. 242.

lékařskou pomoc, protože měl s klientem v minulosti osobní problémy. Klient zemřel na následky selhání srdce.

Nedbalost vědomá – zde rušitel věděl, že může způsobit škodlivý následek, nechtěl jej způsobit a bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že jej také nezpůsobí.

Příklad – *Asistent chráněného bydlení si byl vědom, že je už delší dobu potřeba opravit sporák, protože z něj občas uniká plyn, ale nikam to nenahlásil, neučinil v této věci žádné kroky a spoléhal, že se nic nestane.*

Nedbalost nevědomá – v tomto případě rušitel nevěděl (ačkoliv vědět mohl a měl), že může způsobit škodlivý následek.³⁸

Příklad – *Asistent domova pro osoby se zdravotním postižením neumístil při koupání klienta do vany protiskluzovou podložku. Asistent nevěděl, že tak má udělat, protože se neseznámil s pravidly pro koupání klientů. Klient ve vaně sklouzl a způsobil si zranění.*

Tabulka 1 - Prvky zavinění

	PRVEK VOLNÍ	PRVEK ROZUMOVÝ
Úmysl přímý	✓	✓
Úmysl nepřímý	byl srozuměn	✓
Nedbalost vědomá	bez přiměřených důvodů spoléhal	✓
Nedbalost nevědomá	×	×

Nový trestní zákoník definuje nedbalost vědomou – hrubou a nedbalost nevědomou – hrubou. Kritérium „hrubé nedbalosti“ je zakotveno v ustanovení § 16 odst. 2 trestního zákoníku, kdy „*Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.*“³⁹ Nejedná se však o nový druh nedbalosti, nýbrž o vyjádření míry nedbalosti – vyšší stupeň intenzity nedbalosti.

³⁸ HARVÁNEK, J., *Teorie práva*. 2. opr. vyd. Brno: Masarykova universita, 2004. s. 243.

³⁹ § 16 odst. 2. Zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zavinění můžeme také klasifikovat na **presumované** a **prokazované**.

Presumované zavinění je typické pro soukromé právo. Zavinění se předpokládá a je na porušiteli, aby prokázal, že újmu nezavinil. Pokud tak neučiní – neexkulpuje se – bude odpovědný. Zavinění se však předpokládá pouze u nedbalosti nevědomé.⁴⁰

Prokazované zavinění nachází své uplatnění v právu veřejném, které je charakteristické principem presumpce nevinny.⁴¹ Bude tedy na poškozeném, aby prokázal existenci zavinění na straně odpovědného subjektu.

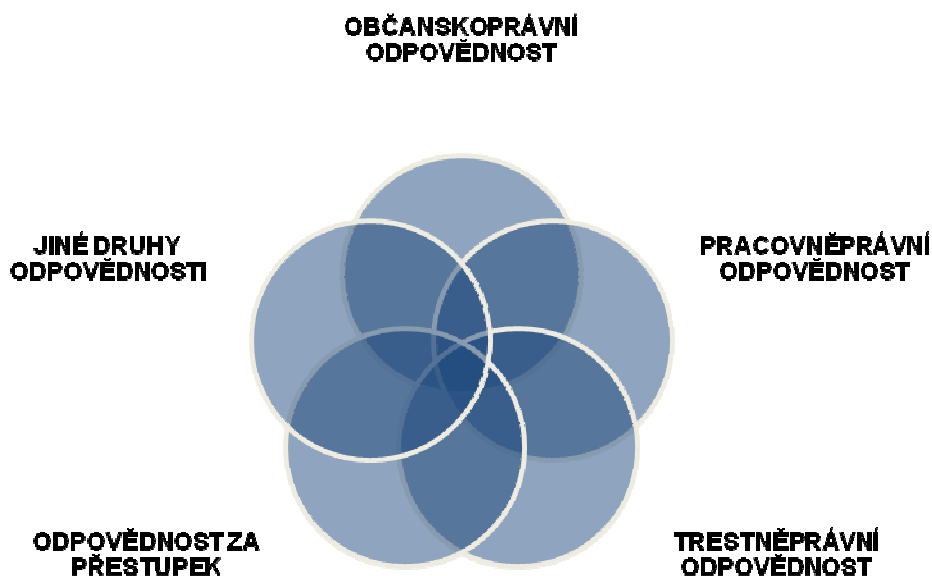
⁴⁰ HARVÁNEK, J., *Teorie práva*. 2. opr. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. s. 246.

⁴¹ Tamtéž.

2. ODPOVĚDNOSTNÍ VZTAHY VZNIKAJÍCÍ V SOUVISLOSTI S POSKYTOVÁNÍM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Při poskytování sociálních služeb dochází ke vzniku odpovědnostních vztahů v oblasti soukromoprávní, ale i veřejnoprávní; je zde zakládána odpovědnost subjektivní, ale i objektivní a najdeme zde odpovědnostní vztahy vyplívající ze závazku (např. ze smlouvy o poskytování sociálních služeb), ale i deliktní odpovědnostní vztahy.

Podle jednotlivých právních odvětví lze právní odpovědnost dělit například na občanskoprávní, trestněprávní, pracovněprávní, správněprávní a jiné. Právní odpovědnost je institut, který není vlastní jen určité právní oblasti, ale prostupuje všemi právními odvětvími. Jednotlivé druhy právní odpovědnosti se mohou vzájemně prolínat.

2.1 SOUKROMOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST

2.1.1 OBČANSKOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST

Odpovědnost v právu občanském poskytuje ochranu zejména majetkovým vztahům, ale v rámci toho chrání také osobní vztahy, ohrožení života, zdraví a jiné nemotné statky, v případě, že jejich porušením nebo ohrožením vznikla škoda. Právní úpravu občanskoprávní odpovědnosti můžeme najít v občanském zákoníku v ustanoveních §§ 415 – 459 OZ.

PŘEDCHÁZENÍ HROZÍCÍM ŠKODÁM – PREVENCE

Právo klade na prevenci obecně veliký důraz a tak je tomu i v právu občanském – „každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.“ (§ 415 OZ). Kromě předcházení škod, upravuje občanský zákoník i povinnost zakročovací – „komu škoda hrozí, je povinen k jejímu odvrácení zakročit způsobem přiměřeným okolnostem ohrožení.“ (§ 417 odst. 1). Pokud by se jednalo o vážné ohrožení, ohrožený se může domáhat, aby soud uložil provedení přiměřených opatření k odvrácení škody, která hrozí (§ 417 odst. 2). Občanský zákoník řadí k části o předcházení škodám i jednání v krajní nouzi (§ 418 odst. 1) a jednání v nutné obraně (§ 418 odst. 2).⁴² Tomu, kdo odvracel hrozící škodu, náleží náhrada účelně vynaložených nákladů a náhrada škody, nejvýše však v rozsahu odpovídajícím škodě, která hrozila.

Každý poskytovatel sociálních služeb by měl mít podle Standardů kvality sociálních služeb vnitřní předpis pro nouzové a havarijní situace, na který se může odvolávat při dokazování, že svou prevenční povinnost nezanedbal. Pokud je tento předpis kvalitně zpracovaný, slouží k větší právní jistotě poskytovatele sociální služby, ale i k ochraně samotných uživatelů sociální služby.

Příklad – V domově pro osoby se zdravotním postižením začalo hořet. Jeden z klientů požár zpozoroval a pokoušel se ho uhasit, přičemž k tomu použil svojí košili.

⁴² k tomu viz blíže kapitolu 1.5.1 PROTIPRÁVNÍ JEDNÁNÍ.

Klient splnil svojí zakročovací povinnost, požár uhasil, ale vznikla mu přitom škoda (uhořená košile), kterou mu bude poskytovatel sociální služby povinen uhradit.

OBEČNÁ ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU

Odpovědnost fyzických a právnických osob za způsobenou škodu obecně upravují ustanovení § 420 a § 420a OZ. Z ustanovení § 420 lze dovodit jako předpoklady vzniku odpovědnosti porušení právní povinnosti, vznik škody, příčinnou souvislost mezi nimi a zavinění, které se zde presumuje (předpokládá).

Z hlediska poskytování sociálních služeb je důležité ustanovení § 420 odst. 2, které hovoří, že „škoda je způsobena právnickou osobou anebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili. Tyto osoby za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tím dotčena.“ V praxi to znamená, že pokud způsobí zaměstnanec poskytovatele sociální služby škodu (např. zanedbá povinný dohled), za tuto škodu bude odpovídat poskytovatel, ale může z toho vyvodit důsledky pro svého zaměstnance z hlediska pracovního práva.

Ustanovení § 420a zakotvuje objektivní obecnou odpovědnost – odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností. Předpokladem pro vznik této odpovědnosti není zavinění ani protiprávní úkon, postačí vznik škody při provozní činnosti⁴³ a příčinná souvislost mezi nimi. Zákon umožňuje liberaci ve dvou případech – neodvratitelná událost nemající původ v provozu nebo vlastní jednání poškozeného.

Příklad – V souvislosti s poskytováním sociálních služeb by mohlo jít například o situaci, kdy by v domově pro osoby se zdravotním postižením prasklo potrubí a způsobilo by škodu na majetku klientů sociální služby.

ZVLÁŠTNÍ ODPOVĚDNOST

ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU ZPŮSOBENOU OKOLNOSTMI, KTERÉ MAJÍ PŮVOD V POVAZE PŘÍSTROJE NEBO JINÉ VĚCI, JÍŽ BYLO PŘI PLNĚNÍ ZÁVAZKU POUŽITO (§ 421a OZ)

⁴³ Provozní činnost lze definovat jako soustavně prováděnou činnost, která je organizována právnickou případně fyzickou osobou v určitém provozu.

Jde o tzv. „absolutní objektivní odpovědnost“, z které se nelze vyvinut a zavinění se ani nezjišťuje. Zákon výslovně vyjmenovává, že tato odpovědnost se vztahuje i na poskytování zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb (§ 421a odst. 2). Odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi majícími původ v povaze přístroje nebo jiné věci je dána nejen za bezvadnost látky, za nesehání přístroje či jiné věci, ale i tehdy, pokud použitá věc nebyla vadná, ale byla takové povahy, že právě svou povahou zapříčinila vznik škody. Tato odpovědnost je dána například i v případě, kdy věc nebo přístroj neměl určitou vlastnost, i když jí mít měl (nesterilnost jehly).⁴⁴ Nejvyšší soud ČR se ve svém rozhodnutí ze dne 29. 7. 2009 sp. zn. 25 Cdo 2046/2007 vyjádřil, že:

„Okolnostmi, jež mají původ v povaze věci, se rozumějí její vlastnosti a účinky, jimiž se věc (přístroj, přípravek) projevuje. Za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje, popř. jiné věci, se samozřejmě považuje i situace, kdy škoda vznikla následkem vady přístroje, jeho nefunkčnosti či jeho nevhodné, popřípadě nedostatečné obsluhy. Okolností, jež má původ v jeho povaze, je však nejen jeho vada či chybějící vlastnost, kterou by jinak přístroj měl mít, ale především jeho typické či charakteristické vlastnosti, tedy sama povaha přístroje. Odpovědnost podle § 421a obč. zák. je dána, jestliže konkrétní újma byla způsobena okolnostmi, jež přímo vyplývají z povahy přístroje či věci, jichž bylo použito jako prostředku při poskytnutí zdravotnické služby, tedy i v případě, že použitá věc nebyla vadná, ale právě svou povahou zapříčinila vznik škody.“

Zákon neposkytuje možnost zbavit se této odpovědnosti, nevylučuje však spoluzavinění poškozeného.

Příklad – Paní Eva dostala nové polohovatelné lůžko. Pracovnice poskytovatele sociální služby jí vyškolila, jak má s lůžkem zacházet a nějakou dobu byla paní Eva s lůžkem velmi spokojena. Jednoho dne se při polohování lůžko porouchalo a paní Evě v něm zůstala zaseknuta ruka, následkem čeho byli rozsáhlé pohmožděniny. Poskytovatel bude absolutně odpovědný za poruchu tohoto polohovacího lůžka. O spoluzavinění paní Evy by se mohlo jednat, kdyby s lůžkem manipulovala jinak než podle pokynů a tím by došlo k jeho poruše.

⁴⁴ BREJCHA, A.: *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, Codex Bohemiae 2000 s. 67.

ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU ZPŮSOBENOU TĚMI, KTEŘÍ NEMOHOU POSOUDIT NÁSLEDKY SVÉHO JEDNÁNÍ (§§ 422 a 423 OZ)

Náležitý dohled

Občanský zákoník zakládá odpovědnost osob stížených duševní poruchou za způsobenou škodu, pokud byly schopny posoudit své jednání a ovládnou jej. Zároveň však zákon činí společně a nerozdílně odpovědným toho, kdo byl povinen vykonávat nad touto osobou dohled. Pokud se u osoby, která způsobila škodu, prokáže, že v době svého jednání nebyla naplněna rozumová nebo volní složka, bude odpovídat ten, kdo byl povinen vykonávat dohled, neprokáže-li, že povinný dohled nezanedbal (zavinění se zde předpokládá). Pokud vykonává dohled právnická osoba (např. poskytovatel sociální služby), bude za vzniklou škodu odpovídat tato právnická osoba, nikoliv její zaměstnanec, kterého dohledem pověřila. Tento zaměstnanec pak může odpovídat právnické osobě podle pracovněprávních předpisů.

Toto zdánlivě komplikované ustanovení a možné odpovědnostní vztahy lze vyjádřit tabulkou:

Tabulka 2 - Náležitý dohled a odpovědnost⁴⁵

Osoba se zdravotním postižením	Má deliktní způsobilost	Má deliktní způsobilost	Nemá deliktní způsobilost	Nemá deliktní způsobilost
Osoba povinná vykonávat dohled	Nezanedbala povinný dohled	Zanedbala povinný dohled	Nezanedbala povinný dohled	Zanedbala povinný dohled
Odpovědnost	Osoba se zdravotním postižením	Osoba povinná vykonávat dohled a osoba se zdravotním postižením společně a nerozdílně	Nikdo	Osoba povinná vykonávat dohled

⁴⁵ *Způsobilost k právním úkonům: Právní ochrana lidí se zdravotním postižením* [online]. SPMP, 2011 [cit. 22. března 2011]. Dostupný z: http://www.spmpcr.cz/uploaded/Konference_40vyroci/MDAC_Zpusobilost_pravnim_ukonum.pdf.

Zde vyvstává otázka, kdo vlastně je osobou povinnou vykonávat náležitý dohled a co to vlastně náležitý dohled je. Zákon nedefinuje, kdo by měl náležitý dohled vykonávat, vždy se přihlíží ke konkrétním okolnostem (poskytovatel, opatrovník, rodinný příslušník apod.). V zákoně⁴⁶ nenajdeme ani definici samotného náležitého dohledu, nicméně lze tuto definici najít v judikatuře soudů - „*Náležitým dohledem*“ podle ustanovení § 422 odst. 2 OZ **není** možno rozumět takový dohled, který by byl za normálních okolností osobami dohledem povinnými vykonáván **stále, nepřetržitě a bezprostředně (na každém kroku)**, neboť v takovém případě by byla zákonem předpokládaná možnost zproštění odpovědnosti těchto osob prakticky vyloučena. Při úvaze o tom, zda osoby dohledem povinné náležitý dohled nezanedbaly, je nutno vzít zřetel i na některé okolnosti týkající se osoby podléhající dohledu (např. věk, povahové vlastnosti a celkové chování).⁴⁷ V podobném duchu se vyjádřil i veřejný ochránce práv ve své zprávě.⁴⁸

Náležitý dohled by měl být vykonáván takovým způsobem, aby osoba, nad kterou je vykonáván, nebyla vystavena nepřiměřeným rizikům (viz. dále), ale na druhou stranu tak, aby byla v co možná nejvyšší možné míře zachována její práva. Pokud už musí dojít k nějakému omezování, tak jen v nezbytně nutných případech a v míře přiměřené hrozícímu riziku.

Pro poskytovatele sociální služby je problematika náležitého dohledu obtížná hlavně z hlediska dokazování, že jej nezanedbal. Jako vhodný důkaz zde poslouží kvalitně zpracovaný individuální rizikový plán každého klienta, zdokumentování provedených nácviků a zkušeností pracovníků s konkrétním klientem.⁴⁹

Příklad – Paní Magda dochází pravidelně každé ráno do práce doprovázena asistentem. Cestu obvykle neprovázejí žádné problémy a paní Magda je pokojná a bezproblémová uživatelka. Jednoho dne, jak šli spolu s asistentem po ulici v davu lidí, paní Magda vytrhla procházející paní z ruky telefon a hodila ho do výlohy obchodu, která se tímto rozbila. Asistent by v tomto případě mohl prokázat, že

⁴⁶ Ani nový občanský zákoník nepřináší definici náležitého dohledu, úprava v této oblasti nepřináší výraznější změny.

⁴⁷ rozhodnutí č. 4/1970 Sbírky soudních rozhodnutí.

⁴⁸ Zpráva z návštěv ústavů sociální péče pro tělesně postižené dospělé, bod 71, Veřejný ochránce práv, 2006.

⁴⁹ SOBEK, Jiří a kol., *Práce s rizikem v sociálních službách*. Praha: Portus, 2010. s. 33.

náležitý dohled nezanedbal, protože paní Magda má ve svém individuálním rizikovém plánu cestu do práce jako činnost, kterou v doprovodu asistenta nikdy v minulosti neprovázely žádné komplikace, a nebylo možno předpokládat, že se paní Magda takovýmto způsobem zachová. Zároveň byla celá akce velmi rychlá, a tedy nemohl asistent včas zakročit (k prokázání tohoto faktu by mohla posloužit svědecká výpověď).⁵⁰

Občanský zákoník ve svém ustanovení § 423 ukládá povinnosti nahradit způsobenou škodu osobě, která se do stavu, kdy není schopna rozpoznat nebo ovládnout své jednání, uvedla sama vlastní vinou. Pokud jí takovýto stav (typicky opilost nebo vliv omamných látek) někdo přivodil úmyslně, odpovídá s ním společně a nerozdílně.

Přiměřená opatrnost/Přípustné riziko

S náležitým dohledem souvisí i přiměřená opatrnost, která je vyjádřena jako součást prevenční povinnosti (§ 415 OZ), o které jsme se zmiňovali na začátku kapitoly. Pro poskytovatele je častokrát poměrně obtížné určit, které riziko je pro klienta **přiměřené** a které už ne⁵¹. Zde je potřeba si uvědomit, že nikdo z nás nežije ve vakuu a že kontakt s přiměřeným rizikem je pro každého přirozený. Veřejný ochránce práv se vyjádřil, že „přiměřené riziko je přijatelné“.⁵² Zde je možno podotknout, že přijatelné riziko je nejenže přijatelné, ale v kontextu transformace sociálních služeb i žádoucí, protože umožňuje klientům rozvíjet se, učit se novým věcem a jeho prostřednictvím si klienti lépe uvědomí vlastní míru odpovědnosti.

Pozornost je potřeba věnovat rizikům **nepřiměřeným**, kterým by neměl být klient sociální služby vystaven. Zpravidla, pokud hovoříme o nepřiměřeném riziku, jedná se o riziko újmy na zdraví nebo na životě. V takovýchto situacích může poskytovatel sociální služby i omezit právo klientů (např. svobodu pohybu), pokud by jeho nezakročením došlo k újmě klienta. Úkolem poskytovatele sociální služby ale není, při vyhodnocení určité činnosti jako nepřijatelného rizika, jednoduše zakázat klientovi

⁵⁰ SOBEK, Jiří a kol., *Práce s rizikem v sociálních službách*. Praha: Portus, 2010. s. 33.

⁵¹ k vyhodnocování rizik viz blíže: SOBEK, Jiří a kol., *Práce s rizikem v sociálních službách*. Praha: Portus, 2010.

⁵² Zpráva z návštěv ústavů sociální péče pro tělesně postižené dospělé, body 69-72, Veřejný ochránce práv, 2006.

vykonávat tuto činnost. Pokud je to jen trochu možné, je potřeba najít možnost, jak tuto činnost udělat přijatelnou a přediskutovat tuto možnost s klientem.⁵³

Příklad – Paní Alena má velice ráda krájení chleba. Je to činnost, která jí upokojuje a dělá jí radost. Paní Alena je ale epileptička s velice silnými záchvaty a manipulace s nožem pro ni představuje velké nebezpečí. Poskytovatel sociální služby vyhodnotil hrozící riziko jako nepřiměřené, ale nezakázal paní Aleně krájet chleba. Domluvil se s ní a zakoupil bezpečnější mechanický kráječ chleba, který již pro ni nepřiměřené riziko nepředstavuje.

ODPOVĚDNOST ZA NEOPRÁVNĚNÝ ZÁSAH DO OSOBNOSTNÍCH PRÁV (§ 13 OZ)

V rámci poskytování sociálních služeb může docházet i k zásahům do osobnostních práv (např. právo na soukromí, právo na rodinný život, právo na ochranu jména, právo na ochranu cti a důstojnosti apod.) Odpovědnost za neoprávněný zásah do těchto práv je odpovědností objektivní, tedy bez ohledu na zavinění. Zákon umožňuje osobám bránit tyto práva tím, že můžou po porušiteli požadovat:

- upuštění od neoprávněných zásahů
- odstranění nepříznivých následků
- poskytnutí přiměřeného zadostiučinění (morální plnění – omluva, nebo peněžité plnění).

Příklad – Právo na ochranu osobnosti by mohlo být porušeno v případě, kdy by poskytovatel sociální služby zveřejnil fotografii svého klienta, který s tímto zveřejněním neprojevil výslovný souhlas, a v samotné smlouvě o poskytování sociální služby bylo zakotveno, že bez výslovného souhlasu klienta není poskytovatel oprávněn podobiznu klienta zveřejnit.

SPOLEČNÁ ODPOVĚDNOST §§ 438 – 440 OZ

Společná odpovědnost nastupuje v případech, kdy je odpovědných více subjektů. Pravidlem v právu občanském je odpovědnost solidární, co v praxi znamená, že oprávněný subjekt může požadovat náhradu celé škody po kterémkoliv

⁵³ SOBEK, Jiří a kol., *Práce s rizikem v sociálních službách*. Praha: Portus, 2010. s. 64-65.

z povinných subjektů a tyto se potom vyrovnají mezi sebou podle míry účasti na škodě (regres⁵⁴). Občanské právo zná i odpovědnost podle účasti na způsobené škodě, která se však v praxi uplatňuje zřídka.

Příklad – Dva klienti sociální služby – Adam a Viktor – poškodili společně plot okolo domu pana Nováka. Na ulici byly kamery, které toto jejich počínání zachytily a tak pan Novák zjistil, kdo je viníkem a požadoval náhradu škody po Viktorovi. Viktor škodu zaplatil a následně se vyrovnal s Adamem.

ZAVINĚNÍ POŠKOZENÉHO § 441 OZ

Občanský zákoník zahrnuje i možnost, že mohl ke vzniku škodlivého následku přispět i sám poškozený. Rozlišuje situaci, kdy škoda vznikla částečně taky zaviněním poškozeného a situaci, kdy vznikla škoda výlučně zaviněním poškozeného. V prvním případě nese poškozený škodu **poměrně**, v druhém případě ji nese zcela **sám**. Spoluzavinění poškozeného není vyloučeno ani v případech, kdy je poškozeným osoba stížena duševní poruchou.⁵⁵

Příklad – Dva klienti sociální služby – Adam a Viktor – se při jedné hádce poprali a Viktor vyrazil Adamovi zub. Adam požadoval po Viktorovi náhradu škody, ale zjistilo se, že Adam Viktora k potyčce vyprovokoval, i když věděl, že Viktor má problémy se sebeovládáním a může dojít k napadení. Viktor tedy nesl jen část škody.

ZPŮSOB A ROZSAH NÁHRADY ŠKODY

V právu občanském platí, že škoda se zásadně hradí v penězích, nestane-li se tak navrácením v předešlý stav (o tuto možnost musí poškozený sám požádat a navrácení v předešlý stav musí být možné a účelné).⁵⁶ Jak jsme již zmínili (kapitola 1.5.2 ŠKODLIVÝ NÁSLEDEK), v případě **škody na majetku** se hradí skutečná škoda a ušlý zisk. Při určení výše náhrady škody se vychází z ceny věci v době

⁵⁴ Regresní oprávnění znamená, že pokud někdo uhradil škodu za jiného, má oprávnění požadovat po něm úhradu toho, co za něj plnil.

⁵⁵ HOLUB, J. a kol., *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním*. Linde Praha, a.s., 2003, s. 89.

⁵⁶ HOLUB J. a kol., *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním*. Linde Praha, a.s., 2003, s. 92.

poškození, tj. z ceny věci v době, kdy škoda vznikla. Pokud by došlo ke **škodě na zdraví**, navrácení v předešlý stav nepřichází, z povahy věci, v úvahu. Škoda na zdraví se hradí výhradně v penězích. Lze rozlišovat dva druhy náhrady škody na zdraví:⁵⁷

Tabulka 3 - Náhrada škody na zdraví

JEDNORÁZOVĚ	PENĚŽITOU RENTOU
náhrada bolestného	ztráta na výdělku po dobu pracovní neschopnosti
ztížení společenského uplatnění	ztráta na výdělku po skončení pracovní neschopnosti
účelné náklady spojené s léčením	ztráta na důchodu
přiměřené náklady spojené s pohřbem	náklady na výživu pozůstalým

Soud má právo rozhodnout ze zvláštních důvodů o přiměřeném snížení náhrady škody, která nevznikla úmyslným jednáním (§ 450 OZ) – tzv. *moderační právo soudu*.

ROLE OPATROVNÍKA

Ve společnosti panuje obecný názor, že za všechno, co se člověku pod opatrovnictvím stane, odpovídá jeho opatrovník. Na základě toho, co jsme si výše řekli, opatrovník bude odpovídat jako kdokoliv jiný, tedy například v případě, že by porušil svou prevenční/zakročovací povinnost, že by mu vnikla povinnost z obecné odpovědnosti nebo, že by byl osobou povinnou vykonávat náležitý dohled a tento dohled by zanedbal, čehož následkem by byl vznik škody.

Opatrovník **neodpovídá** za každou újmu, kterou člověk pod jeho opatrovnictvím utrpí. Zákon (§§ 192 a 193 OSŘ) nikde přesně nestanovuje, jaké jsou práva a povinnosti opatrovníka, opatrovník by však měl důsledně hájit práva a oprávněné zájmy osoby pod jeho opatrovnictvím a měl by si počínat tak, aby nedocházelo ke škodám (obecná prevenční povinnost). Měl by také dodržovat všechny své právní povinnosti (činí za osobu pod opatrovnictvím právní úkony, ke kterým není sama způsobilá, ale jen v rozsahu, v jakém byl k tomuto pověřen soudem). To, že

⁵⁷ BREJCHA, A.: *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, Codex Bohemiae 2000 s. 79-80.

opatrovník plní svou roli pouze v souvislosti s právními úkony, je dobré zdůraznit, protože v praxi se nezdá stávat, že opatrovník má tendenci rozhodovat i o právech osoby pod opatrovnictvím, přičemž k tomuto rozhodování není kompetentní (např. kouření, vycházka, oblečení apod.). I když ale opatrovník nerozhoduje o situacích, do kterých se osoba pod jeho opatrovnictvím dostává a o jejích právech, je žádoucí vyrozumět ho s řešením krizových situací a prodiskutovat s ním možnosti předcházení rizik.⁵⁸

Opatrovník podepisuje smlouvu o poskytování sociálních služeb, nemělo by se tak ale konat bez toho, aby byl s touto smlouvou sám budoucí klient sociální služby obeznámen. Toto obeznámení by se mělo dít s ohledem na jeho možnosti a schopnosti. Pokud to bude potřebné, smlouva by měla být v přijatelné formě (např. obrázkové nebo easy-to-read) a měla by být s klientem konzultována tak, aby pochopil obsah služby, která mu je nabízena. Pokud je toho klient schopen, měl by smlouvu podepsat společně s opatrovníkem. Jestli by nastala situace, kdy by poskytovatel sociální služby viděl, že vůle opatrovníka je v rozporu s vůlí osoby pod jeho opatrovnictvím, neměl by takovouto smlouvu o poskytování sociální služby uzavřít. Stejně jako není poskytovatel vázán přáními opatrovníka co klient sociální služby „smí a co nesmí dělat“, tyto konkrétní situace vyhodnocuje poskytovatel za pomoci zvažování rizik, které by mohla klientovi hrozit.

ROLE ZŘIZOVATELE

Úkolem zřizovatele je zajistit bezpečnost uživatelů sociální služby bez jejich zbytečného omezování. Tato bezpečnost by měla být zajištěna především s ohledem na rizikové plány klientů – zabezpečení dostatečného počtu pracovníků, vhodné prostory, vybavení apod. V současné době narážejí zařízení na problémy s nedostatkem pracovníků, což má častokrát za následek omezení práv klientů, ke kterému by nemělo docházet.

Příklad – Pan Ivan by se chtěl jít projít do parku v centru města. Podle jeho individuálního rizikového plánu jde o činnost, kterou může vykonávat jen v doprovodu asistenta. Momentálně se mu ale žádný z asistentů nemůže věnovat, protože jich je

⁵⁸ SOBEK, Jiří a kol., *Práce s rizikem v sociálních službách*. Praha: Portus, 2010. s. 40-41.

nedostatek a v zařízení jsou i jiní klienti, kteří potřebují jejich asistenci. V důsledku nedostatku pracovníků bylo omezeno Ivanovo právo na volný pohyb.

Zřizovatel by měl pružně reagovat na požadavky a potřeby zařízení a samotných klientů a zabezpečit tak vyhovující podmínky pro poskytování sociální služby.

V tomto smyslu se vyjádřil i veřejný ochránce práv: „Kraje jsou zřizovateli řady zařízení sociálních služeb. A jako takové jsou posledními garanty toho, že v jimi zřizovaných zařízeních budou poskytovány služby skutečně individuálně. A tam, kde se u konkrétních klientů objeví nástup specifických potřeb, musí následovat odpovídající reakce. Tedy reflektovat potřeby daného zařízení a jeho klientů - například posílením stavu personálu nebo vyjednáváním poskytování služby v jiném zařízení, které je specializovanější.“⁵⁹

Kraj, jako územní samosprávný celek (v rámci samostatné působnosti) by mohl odpovídat i za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci,⁶⁰ pokud by vydal nezákonné rozhodnutí nebo by se dopustil škody nesprávným úředním postupem. Jde o absolutní objektivní odpovědnost, z které se nelze vyvinut.

2.1.2 PRACOVNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST

Obecně může odpovědnostní vztah v pracovním právu vzniknout pouze na základě jiného, již existujícího vztahu hlavního. Jedná se totiž o nový vztah, který vzniká porušením povinností subjektů základního pracovněprávního vztahu. Tento nový odpovědnostní právní vztah je vztahem sankčním, a má podobu relativního závazkového vztahu.⁶¹ Přestože tento odpovědnostní vztah dále existuje relativně nezávisle na vztahu původním, podmíněnost jeho vzniku vztahem hlavním patří mezi jeho základní atributy.

V odpovědnostním vztahu v pracovním právu rozlišujeme tři základní prvky. Těmi jsou **subjekt**, **objekt** a **obsah** tohoto vztahu. Základní **subjekty** pracovněprávního vztahu jsou zaměstnanec a zaměstnavatel. Dle zákoníku práce může být

⁵⁹ Příloha zprávy Veřejného ochránce práv za čtvrté čtvrtletí roku 2009, odst. 23.

⁶⁰ viz. Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

⁶¹ GALVAS, M. a kol. *Pracovní právo 1*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001, s. 335.

zaměstnancem pouze fyzická osoba (dále jen FO), naopak zaměstnavatelem může být také osoba právnická (dále jen PO) a stát, který v pracovněprávním vztahu vystupuje jako PO a za který jedná jeho příslušná organizační složka. Lze říct, že subjekty odpovědnostního vztahu v pracovním právu jsou totožné se subjekty vztahu hlavního. **Objektem** tohoto vztahu je základní pracovněprávní vztah, který byl chováním subjektu porušen. **Obsah** potom tvoří vzájemná práva a povinnosti subjektů, tedy například povinnost jednoho subjektu nahradit škodu a právo druhého subjektu na náhradu škody.

Odpovědnost v pracovním právu, můžeme taky rozlišovat jako odpovědnost **subjektivní** (odpovědnost zaměstnance) a **objektivní** (odpovědnost zaměstnavatele).

„Odpovědnost zaměstnance je zásadně závislá na jeho zavinění, byť v případě odpovědnosti za schodek na svěřených hodnotách, které je zaměstnanec povinen vyúčtovat, a odpovědnosti za ztrátu svěřených předmětů se zavinění předpokládá.“⁶²

„Odpovědnost zaměstnavatele je vždy objektivní, tj. zaměstnavatel odpovídá za vzniklou škodu bez ohledu na zavinění. Zaměstnavatel odpovídá za škodu,..., bez ohledu na skutečnost, kdo tuto škodu způsobil. Odpovídá zásadně za celou vzniklou škodu bez možnosti limitace s výjimkou situace, kdy škodu způsobil rovněž zaměstnanec a kdy se z toho důvodu odpovědnost zaměstnavatele poměrně omezí.“⁶³

Stejně jako v právu občanském i v právu pracovním najdeme **prevenční povinnost**, kterou je v tomto smyslu možné chápat jako souhrn činností soužících k ochraně oprávněných zájmů a předcházení porušování a ohrožování subjektivních práv. Dále obecnou **odpovědnost** (například škoda způsobená provozní činností) a **zvláštní odpovědnost** (například hmotná odpovědnost).

⁶² VYSOKAJOVÁ, M., KAHLE, B., DOLEŽÍLEK, J. *Zákoník práce s komentářem*. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 316.

⁶³ VYSOKAJOVÁ, M., KAHLE, B., DOLEŽÍLEK, J. *Zákoník práce s komentářem*. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 316.

PREVENČNÍ POVINNOST ZAMĚSTNAVATELE

Zaměstnavatel je povinen zajišťovat svým zaměstnancům takové pracovní podmínky, aby mohli řádně plnit své pracovní úkoly bez ohrožení zdraví a majetku, zjistí-li závady, je povinen učinit opatření k jejich odstranění. Také je oprávněn z důvodu kontroly majetku provádět kontrolu věcí vnášených či odnášených zaměstnanci, případně samotných zaměstnanců.

Příklad – Vedoucí pracovník domova pro seniory má podezření, že jeden ze zaměstnanců odcizil z lékárny velké množství léků určené pro klienty. Zaměstnavatel má právo přistoupit k osobní prohlídce podezřelého zaměstnance a jeho věcí.

PREVENČNÍ POVINNOST ZAMĚSTNANCE

Dle § 249 ZP je zaměstnanec povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, majetku ani k bezdůvodnému obohacení. Na hrozící škodu je povinen upozornit nadřízeného vedoucího zaměstnance. Vyžaduje-li odvrácení hrozící škody neodkladného zákroku, zaměstnanec je povinen zakročít (ne pokud mu v tom brání důležitá okolnost nebo by ohrozil sebe nebo jiné).

Pokud zaměstnanec zjistí, že nemá vytvořeny potřebné pracovní podmínky, má povinnost tuto skutečnost oznámit nadřízenému vedoucímu zaměstnanci.

Příklad – Zaměstnanec týdenního stacionáře zjistí, že došlo k poškození potrubí ústředního topení v bytě jednoho z klientů a hrozí, že horká voda poškodí majetek nebo i zdraví klienta. Na tuto skutečnost musí zaměstnanec bezodkladně upozornit svého nadřízeného. Pokud tak neučiní, může být za případné následky odpovědný.

ODPOVĚDNOST ZAMĚSTNANCE ZA ŠKODU

Obecná odpovědnost zaměstnance za škodu je vymezena v § 250 zákoníku práce (dále jen ZP). Dle tohoto ustanovení „Zaměstnanec odpovídá zaměstnavateli za škodu, kterou mu způsobil zaviněným porušením povinnosti při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním.“ Plněním pracovních úkolů se rozumí výkon

pracovních povinností vyplývajících z pracovního poměru či jiná pracovní činnost vykonávaná na příkaz zaměstnavatele. Úkony **v přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů** jsou ty, které jsou potřebné k výkonu práce a úkony během práce obvyklé nebo nutné před počátkem práce nebo po jejím skončení a úkony obvyklé v době přestávky v práci na jídlo a oddech konané v objektu zaměstnavatele a dále vyšetření ve zdravotnickém zařízení prováděné na příkaz zaměstnavatele nebo vyšetření v souvislosti s noční prací, ošetření při první pomoci a cesta k nim a zpět. Takovými úkony však nejsou cesta do zaměstnání a zpět, stravování, vyšetření nebo ošetření ve zdravotnickém zařízení ani cesta k nim a zpět, pokud není konána v objektu zaměstnavatele. V přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů je školení zaměstnanců organizované zaměstnavatelem nebo odborovou organizací, popřípadě orgánem nadřízeným zaměstnavateli, kterým se sleduje zvyšování jejich odborné připravenosti.⁶⁴

Jestli byla škoda způsobena také porušením ze strany zaměstnavatele, odpovědnost zaměstnance se poměrně omezí. Zavinění zaměstnance prokazuje zaměstnavatel, ale z tohoto pravidla existují výjimky – odpovědnost za schodek na veřejných hodnotách a odpovědnost za ztrátu svěřených předmětů. Tyto zvláštní druhy odpovědnosti zaměstnance mohou existovat pouze na základě dohody uzavřené mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem o odpovědnosti k ochraně hodnot svěřených zaměstnanci k vyúčtování. Tato dohoda je upravena v ustanovení § 252 ZP.

Odpovědnost osob stížených duševní poruchou – „Pokud je zaměstnanec stížen duševní poruchou, odpovídá za škodu jím způsobenou, jen pokud je schopen posoudit následky svého jednání a toto jednání ovládnout“ (§ 261 odst. 1 ZP).

Stejně jako v občanském právu, i v pracovněprávních vztazích platí zásada, že nelze činit odpovědným za škodu toho, kdo pro duševní poruchu není způsobilý za následky svého jednání nebo není schopen své jednání ovládnout. Není rozhodující, zda jde o poruchu trvalou či jen přechodnou.⁶⁵

⁶⁴ VYSOKAJOVÁ, M., KAHLE, B., DOLEŽÍLEK, J. *Zákoník práce s komentářem*. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 319.

⁶⁵ VYSOKAJOVÁ, M., KAHLE, B., DOLEŽÍLEK, J. *Zákoník práce s komentářem*. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 337.

Je však nutné připomenout, že pro osobu, která se do stavu nepřičetnosti uvede vlastní vinou (například jednání ve stavu opilosti) se odpovědnost za škodu nevylučuje.

Příklad – Zaměstnanec chráněné dílny (sklářská dílna) dostal při výkonu práce epileptický záchvat, při kterém zničil všechny skleněné výrobky, které byly umístěny na regálu, poblíž kterého stál. Za takto způsobenou škodu by neodpovídal – nemohl ovládnout své jednání. Jiná by byla situace, kdyby byl na pracovišti v podnapilém stavu, zapotácel by se a do regálu by takto narazil – byl by odpovědný, a vzniklou škodu by musel nahradit.

Odpovědnost za nesplnění povinnosti k odvrácení škody je vymezena v § 251 ZP. Tato odpovědnost nastává v případě nesplnění prevenční povinnosti ze strany zaměstnance a v situaci, kdy zaměstnanec vědomě neupozornil nadřízeného vedoucího zaměstnance na škodu hrozící zaměstnavateli nebo nezakročil proti hrozící škodě, ačkoliv by tím bylo zabráněno bezprostřednímu vzniku škody. Pokud tato situace nastane, může zaměstnavatel požadovat, aby se zaměstnanec podílel na náhradě škody, která byla zaměstnavateli způsobena, a to v rozsahu přiměřeném okolnostem případu, pokud ji není možné nahradit jinak. Zaměstnanec však neodpovídá za takovouto škodu, jestliže tento stav sám úmyslně nevyvolal a počínal si přitom způsobem přiměřeným okolnostem. Má tedy povinnost pokusit se škodě zabránit, ale pouze pokud by nebyl sám ohrožen.

Příklad – Zaměstnanec poskytovatele sociální služby zjistí, že na pracovišti je vadná elektrická zásuvka, ale neupozorní na to svého nadřízeného. V důsledku toho dojde k poškození počítače, který byl v té době do zásuvky připojen. Zaměstnanec se tedy bude muset finančně podílet na opravě počítače. V tomto případě si totiž zaměstnanec nepočínal způsobem přiměřeným okolnostem. Oznámení vadné zásuvky bylo jeho povinností a neplynulo mu z této situace žádné ohrožení.

ODPOVĚDNOST ZAMĚSTNAVATELE ZA ŠKODU

Obecná odpovědnost zaměstnavatele za škodu je vymezena v § 265 ZP. Toto ustanovení říká, že „zaměstnavatel odpovídá zaměstnanci za škodu, která mu vznikla při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním porušením

právních povinností nebo úmyslným jednáním proti dobrým mravům“. Zaměstnavatel také odpovídá za škodu, kterou zaměstnanci způsobili porušením právních povinností v rámci plnění pracovních úkolů zaměstnavatele zaměstnanci jednajícím jeho jménem. Odpovědnost zaměstnavatele je odpovědností objektivní, tedy (zaměstnavatel) odpovídá prakticky za každou škodu způsobenou jeho zaměstnanci za podmínek stanovených v § 265 ZP, ledaže se zaměstnanec na škodě spolupodílel, pak se odpovědnost zaměstnavatele poměrně omezí.

„Zaměstnavatel má povinnost přijmout a soustavně uplatňovat souhrn způsobů a forem kontroly plnění pracovních úkolů zaměstnanci, který je způsobit a snížit riziko vzniku škod.“⁶⁶

Odpovědnost při odvracení škody (§ 266 ZP) - Zaměstnavatel odpovídá zaměstnanci za věcnou škodu (a účelně vynaložené náklady), kterou utrpěl při odvracení hrozící škody, jestliže škoda nevznikla úmyslným jednáním zaměstnance a zaměstnancovo počínání bylo přiměřené okolnostem. Toto právo má i zaměstnanec, který takto odvracel hrozící nebezpečí, jestliže by za škodu odpovídal zaměstnavatel.

Příklad – *Zaměstnanec azylového domu použije vlastní nářadí k opravě prasklého potrubí, protože hrozí, že tekoucí voda poškodí vybavení zaměstnavatele a je nutné přívál vody rychle zastavit. Zaměstnancovo počínání bylo přiměřené okolnostem, nářadí se však při opravě zničilo, má tedy nárok na náhradu za utrpěnou věcnou škodu.*

Odpovědnost na odložených věcech (§ 267 ZP) - Zaměstnavatel odpovídá zaměstnanci za škodu na věcech, které se obvykle nosí do práce a které si zaměstnanec odložil při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním na místě k tomu určeném. Vznik škody musí zaměstnanec ohlásit bez zbytečného odkladu (do 15 dnů ode dne, kdy se o škodě dozvěděl), jinak právo na náhradu škody zanikne.

„Do okruhu věcí, které se do práce obvykle nocí, patří svršky (tj. šatstvo, obuv), které zaměstnanci odkládají v šatně před zahájením práce, a to bez ohledu na jejich

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 5. 2003, sp. zn. 21 Cdo 2172/2002.

hodnotu (rozhodující je určitý druh věci, ne hodnota), dále pracovní oděv,..., běžné osobní předměty, včetně šperků běžně nošených do práce (např. prsten, nikoliv však cenná brilantová brož), hodinky, tašky, aktovky kabelky, mobilní telefony apod. Zaměstnanec prokazuje, že mu vnikla škoda a že tyto věci odložil u zaměstnavatele při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním na místě k tomu určeném (např. ve skřínce) nebo na místě, kam se obvykle odkládají. Podaří-li se zaměstnanci toto prokázat, odpovídá mu zaměstnavatel za škodu, i když z jeho strany byly dodrženy všechny povinnosti uložené právním předpisem, tedy i když škodu nezavinil a vznikla z objektivních příčin. Nezáleží na tom, zda škodu způsobil spoluzaměstnanec či jiná osoba. Této odpovědnosti se zaměstnavatel nemůže zprostit např. jednostranným prohlášením, že neodpovídá za obsah kapes šatstva nebo za věci odložené na věšáku, a to ani v případě, že by zaměstnanec podepsal prohlášení, že nebude uplatňovat nárok na náhradu škody na odložených věcech. V tomto případě by šlo o neplatný právní úkon.⁶⁷

Poznámka – Osobní automobil v areálu zaměstnavatele – Osobní automobil se za obvyklý dopravní prostředek k cestě do zaměstnání nepovažuje. Za škodu způsobenou na tomto automobilu by zaměstnavatel mohl bez omezení odpovídat jen tehdy, když by tento automobil převzal do zvláštní úschovy. Za takovou úschovu lze považovat zaparkování osobního automobilu na hlídaném parkovišti umístěném v areálu zaměstnavatele. O zvláštní úschovu by se nejednalo, jestliže zaměstnavatel dovolil zaměstnancům anebo to toleruje, že svá osobní auta nechávají zaparkovaná na dvoře v areálu zaměstnavatele. Utrpí-li zaměstnanec škodu na takto zaparkovaném osobním automobilu, odpovídal by za ni zaměstnavatel jen do částky 10 000 Kč (jako na věci vnesené). Rovněž by se o zvláštní úschovu nemohlo jednat v případě, že by ke škodě na osobním automobilu došlo na hlídaném parkovišti mimo areál zaměstnavatele, které zaměstnavatel neprovozuje. Za této situace by zaměstnavatel neodpovídal za škodu na zaparkovaném osobním automobilu vůbec.⁶⁸

⁶⁷ VYSOKAJOVÁ, M., KAHLE, B., DOLEŽÍLEK, J. *Zákoník práce s komentářem*. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 346.

⁶⁸ *Odpovědnost za škodu na odložených věcech*. [online]. Sagit, 2011 [cit. 14. března 2011]. Dostupný z: < http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=154&typ=r&levelid=pr_135.htm >.

Zabezpečení při pracovních úrazech a nemocech z povolání (§ 275 ZP) -

Zabezpečení zaměstnance pro případ újmy na zdraví při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání upravuje zvláštní právní předpis, pokud není v tomto zákoně dále stanoveno jinak (§ 365 a násl.). Obecně však zaměstnavatel odpovídá zaměstnanci za škodu vzniklou pracovním úrazem,⁶⁹ jestliže škoda vznikla při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním a odpovídá zaměstnanci za škodu vzniklou nemocí z povolání,⁷⁰ jestliže zaměstnanec naposledy před jejím zjištěním pracoval u zaměstnavatele za podmínek, za nichž vzniká nemoc z povolání, kterou byl postižen.

„O úrazový děj může jít i v případech náhlého poškození zdraví, které nastalo při náhlém napětí sil, velké námaze, nezvyklém úsilí, kdy pracovní výkon přesahuje hranice obvyklé, každodenně vykonávané práce nebo je sice konán v hranicích obvyklé těžké práce, ale za nepříznivých okolností, anebo pohybuje se sice v hranicích obvyklé namáhavé práce, pro kterou však organismus zaměstnance není přizpůsoben nebo na kterou svými schopnostmi nestačí.“⁷¹

Příklad – Pracovník domova pro osoby se zdravotním postižením v rámci plnění pracovních úkolů často pomáhá klientům s pohybem. Tato práce bývá někdy fyzicky náročná a jednoho dne se pracovníkovi při manipulaci s klientem zablokují záda a nemůže se pohnout – v takovém případě by se jednalo o pracovní úraz.

Pracovník se však brzy zotaví a ve své práci pokračuje dál. Přesto se však problémy se zády vracejí a nakonec musí pracovník svojí práci skončit na doporučení lékaře. Lékař pracovníkovi doporučil, aby už nevykonával fyzicky náročné povolání, protože v důsledku svého posledního povolání si poškodil záda – zde by se už jednalo o nemoc z povolání.

⁶⁹ **Pracovní úraz** (§ 380 ZP) - je poškození zdraví nebo smrt zaměstnance, došlo-li k nim nezávisle na jeho vůli krátkodobým, náhlým a násilným působením zevních vlivů při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním. Jako pracovní úraz se posuzuje též úraz, který zaměstnanec utrpěl pro plnění pracovních úkolů. Pracovním úrazem není úraz, který se zaměstnanci přihodil na cestě do zaměstnání a zpět.

⁷⁰ **Nemoc z povolání** je nemoc vznikající nepříznivým působením chemických, fyzikálních, biologických nebo jiných škodlivých vlivů, pokud vznikla za podmínek uvedených v seznamu nemocí z povolání, který je obsažen v příloze k nařízení vlády č. 290/1995 Sb. Základní obecnou podmínkou je, že nemoc z povolání vznikla při plnění pracovních nebo služebních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním.

⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1508/2007.

Poznámka – Seznam nemocí z povolání, který je obsažen v příloze k nařízení vlády č. 290/1995 Sb., počítá s různými fyzickými následky náročných povolání, ale bohužel vůbec nezohledňuje následky psychické. Práce v oblasti poskytování sociálních služeb může být velice psychicky vyčerpávající, což při dalších okolnostech může vést i k tzv. syndromu vyhoření (anglicky „burnout“).⁷²

ROZSAH NÁHRADY ŠKODY

S uplatňováním nároků při porušení některé z výše uvedených povinností je spjato určení rozsahu náhrady škody, ke které mohlo dojít. Zákoník práce i v tomto případě rozlišuje způsob určení tohoto rozsahu podle subjektu, tedy zaměstnance a zaměstnavatele.

Rozsah náhrady škody – zaměstnanec (§ 257 – 260 ZP) - Odpovědný zaměstnanec hradí škodu uvedením v předešlý stav nebo v penězích. Výše požadované škody způsobené z nedbalosti nesmí přesáhnout u jednotlivého zaměstnance 4,5 násobek jeho průměrného měsíčního výdělku (neplatí u úmyslu, opilosti, zneužití návykových látek). V případě úmyslně způsobené škody může zaměstnavatel požadovat navíc i ušlý zisk. Odpovídá-li více zaměstnanců, hradí každý poměrnou část škody podle míry zavinění. Výši náhrady škody při odpovědnosti za ztrátu svěřených předmětů (§ 255) a při hmotné odpovědnosti (§ 252) stanovuje ZP.

Rozsah náhrady škody – zaměstnavatel (§ 268 ZP) - Zaměstnavatel hradí zaměstnanci skutečnou škodu uvedením v předešlý stav nebo v penězích. Jde-li o škodu způsobenou úmyslně, může zaměstnanec požadovat náhradu i jiné škody. Za věci, které zaměstnanec obvykle nosí do práce a zaměstnavatel je nepřevzal do zvláštní úschovy, odpovídá zaměstnavatel do částky 10 000 Kč. Je-li škoda způsobena jiným zaměstnancem nebo vznikla škoda na věcech, které zaměstnavatel převzal do zvláštní úschovy, hradí zaměstnavatel škodu v plné výši. Zaměstnavatel, který nahradil poškozenému škodu, má právo na náhradu vůči tomu, kdo

⁷² Tento pojem popsal poprvé americký psychoanalytik H. J. Freudenberger. Dalo by se říct, že jde o řadu příznaků, které vypovídají (naznačují), že se osobnost člověka hroutí. Tento syndrom má velmi často příčiny ve vysokém pracovním nasazení nebo psychicky náročné práci.

poškozenému za tuto škodu odpovídá podle občanského zákoníku, a to v rozsahu odpovídajícím míře této odpovědnosti vůči poškozenému, pokud nebylo předem dohodnuto jinak (§ 271 ZP).

2.2 VEŘEJNOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST

2.2.1 TRESTNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST

Normy trestního práva určují, které činy škodlivé pro společnost jsou zároveň činy trestné, a stanovují za páčání těchto činů sankce. Trestní právo chrání hodnoty a zájmy, na jejichž zachování má společnost zvláštní zájem (zejména život, zdraví, osobní svobodu, lidskou důstojnost apod.).

S přijetím nového trestního zákoníku, účinného od 1. 1. 2010, dochází k zdůraznění tzv. **formálního pojetí trestného činu** oproti pojetí materiálnímu. Formální pojetí trestného činu vychází z požadavku určitosti trestněprávních norem a klade důraz na co nejpřesnější vymezení skutkových podstat trestných činů. Trestným činem je tedy, zjednodušeně řečeno, čin, jehož znaky jsou popsány v zákoně. V praxi ale vychází trestněprávní nauka i z **materiálního pojetí trestného činu**. Materiální pojetí trestného činu zastupuje představu společnosti a státu o tom, co je společensky škodlivým činem, případně činem ohrožujícím základní hodnoty, na kterých má společnost důležitý zájem. Lze ho považovat za jakési interpretační pravidlo, které napomáhá soudní individualizaci trestu. Jelínek uvádí, že kritériem společenské škodlivosti mohou být hlediska povahy a závažnosti činu, v zákoně demonstrativně uvedené jako hlediska pro ukládání trestů (§ 39 odst. 2 TZ). Z procesního hlediska je za korektiv považována **zásada oportunity** (§ 172 odst. 2 TrŘ), která umožňuje státnímu zástupci nestíhat obviněného z důvodu neúčelnosti tohoto stíhání, přičemž kritéria neúčelnosti jsou obsahově stejná jako kritéria společenské škodlivosti (s tou výjimkou, že zde jsou vymezena taxativně).⁷³

Nový trestní zákoník zdůrazňuje skutečnost, že k trestněprávní represi by se mělo přistupovat až jako k poslední možnosti. Vyjadřuje to zásadou **subsidiarity trestní represe** (§ 12 odst. 2 TZ), která říká, že „*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“ Společenská škodlivost zde vystupuje jako materiální korektiv formálního

⁷³ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo procesní*. 5. vydání, Praha: Linde, 2007, s. 118 a násl.

pojetí trestného činu.⁷⁴ Na zásadu subsidiarity trestní represe navazuje zásada **ultima ratio**, která znamená, že použití trestněprávního postihu protiprávního jednání je až poslední možností a nastupuje až v okamžiku, kdy není možné protiprávní jednání postihnout jiným způsobem (postih podle práva správního, občanského, obchodního apod.). Zásadě ultima ratio je věnována pozornost i ze strany soudní praxe, jako příklad lze uvést nálezn Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1098/10, ze dne 4. 8. 2010 – „*právní řád, byť vnitřně diferencovaný, tvoří jednotu a jako s takovým je třeba s ním zacházet při aplikaci jednotlivých ustanovení a institutů ... Trestní právo v zásadě nemůže sloužit jako prostředek nahrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů, kde závisí především na individuální aktivitě jednotlivce, aby střežil svá práva, jimž má soudní moc poskytovat ochranu. Je nepřijatelné, aby tuto ochranu aktivně přebíraly orgány činné v trestním řízení, jejichž úkolem je ochrana převážně celospolečenských hodnot, nikoliv přímo konkrétních subjektivních práv jednotlivce, jež svou povahou spočívají v soukromoprávní sféře. V právním státě je totiž nepřípustné, aby prostředky trestní represe sloužily k uspokojování subjektivních práv soukromoprávní povahy, nejsou-li vedle toho splněny všechny předpoklady vzniku trestněprávní odpovědnosti, resp. nejsou-li tyto předpoklady zcela nezpochybnitelně zjištěny.*“

Pokud hovoříme o trestněprávní odpovědnosti při poskytování sociálních služeb, je důležité vymezit si subjekt trestného činu (pachatele). V souvislosti s poskytováním sociálních služeb přichází jako pachatel v úvahu **uživatel** sociální služby, **zaměstnanci poskytovatele**, **opatrovník** nebo **třetí osoby**. (S ohledem na toto vymezení okruhu možných pachatelů budou uváděny i konkrétní příklady u jednotlivých skutkových podstat). Pachatelem trestného činu je vždy jen **fyziická osoba**, která v době spáchání trestného činu dovršila patnáctý rok svého **věku**⁷⁵ a byla **příčetná**. Trestní zákoník definuje v ustanovení § 26 pojem „nepříčetnost“ jako stav, ve kterém pachatel pro duševní poruchu, jež je zde v době spáchání trestného činu, nemůže buď rozpoznat protiprávnost svého jednání, nebo ovládnout toto jednání. (Nepříčetnost se bude pravděpodobně nejčastěji řešit ve vztahu

⁷⁴ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 28-30.

⁷⁵ Začátek trestní odpovědnosti se počítá ode dne, který následuje po dni patnáctých narozenin pachatele (k tomu srov. § 139 TZ).

k uživatelům sociální služby). Pachatel nebude trestně odpovědný, pokud chyběla jen jedna z těchto schopností. Na tomto místě je důležité zdůraznit, že požadavek přičetnosti se váže k psychickému stavu pachatele v době spáchání trestného činu, nikoliv k obecnému psychickému stavu pachatele (srov. č. 17/1979 Sb. rozh. tr.).

Skutečnost, že je pachatel omezen nebo zbaven způsobilosti k právním úkonům je při posuzování jeho přičetnosti irelevantní. „Zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům obviněného podle občanskoprávních předpisů nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti objasnit, zda obviněný byl v době spáchání činu, pro nějž se trestní stíhání vede, nepřičetný ve smyslu tr. zák. Otázka nepřičetnosti je otázkou právní; její posouzení náleží orgánům činným v trestním řízení na základě skutečností vyplývajících z provedených důkazů.“⁷⁶ Není možno ani z konkrétní diagnózy pachatele (např. schizofrenie) dovozovat, že v době páchaní trestného činu pachatel nebyl schopen rozpoznat následky svého jednání nebo ho ovládnout. Naopak duševní porucha může být vyvolána i u zdravého jedince v důsledku požití alkoholu nebo omamných látek. Trestní zákoník ve svém deklaratorním ustanovení § 123 řadí mezi duševní poruchy duševní poruchu vyplývající z duševní nemoci, hlubokou poruchu vědomí, mentální retardaci, těžkou asociální poruchu osobnosti nebo jinou těžkou duševní nebo sexuální odchylku. Poměrně problematickými jsou situace, kdy se pachatel dostane do stavu nepřičetnosti v důsledku požití alkoholu nebo omamné látky.⁷⁷

Zákon pamatuje i na situaci, kdy by mohl být někdo k páchaní trestné činnosti zneužíván jiným (k takovýmto situacím poměrně často dochází u klientů poskytovatelů sociálních služeb). V takovémto případě, by osoba, která k tomu klienta navedla, byla nepřímým pachatelem (návodce), podle jehož pokynů osoba trestně neodpovědná (nepřičetná) jednala jako pachatelův nástroj (§ 22 odst. 2 TZ).

Trestněprávní odpovědnost **právnických osob** trestní zákoník nezná. S trestněprávní odpovědností právnických osob počítala osnova trestního zákoníku a navazující návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, nedošlo však k přijetí této úpravy. V současnosti postihuje trestní zákoník

⁷⁶ Srov. Usnesení nejvyššího soudu. Sp. zn. 8 Tdo 1474/2009 ze dne 27. 1. 2010.

⁷⁷ K tomu viz blíže NOVOTNÝ, Oto, VANDUCHOVÁ, Marie, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. s. 195 – 200.

prostřednictvím ustanovení § 114 odst. 2 TZ jen fyzické osoby jednající za právnické osoby (např. zaměstnanec poskytovatele sociální služby).

Co se zavinění týče, trestněprávní odpovědnost je odpovědností subjektivní, takže zavinění je pro její vznik vyžadováno (blíže k zavinění viz kapitola 1.5.4. ZAVINĚNÍ). Trestní právo rozlišuje úmyslné zavinění a zavinění z nedbalosti (nový institut hrubé nedbalosti). Při poskytování sociálních služeb je pravděpodobnější výskyt nedbalostních trestných činů, ale samozřejmě není možno vyloučit ani spáchání úmyslného trestného činu.

Důležité je zmínit, že trestní zákoník zakotvuje, u vyjmenovaných trestných činů (např. těžké ublížení na zdraví, zbavení osobní svobody, týrání svěřené osoby ...), oznamovací povinnost každému, kdo se o přípravě, páčení nebo spáchání takového jednání doví. Trestní zákoník takovéto neoznámení postihuje jako trestný čin nepřekážení trestného činu (§ 367 TZ) nebo neoznámení trestného činu (§ 368 TZ). V případě nepřekážení trestného činu jde o jednání, které se ještě jen připravuje, nebo se právě děje a je tu možnost překažení takového pachatelova jednání, například včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu (§ 367 odst. 3 TZ). Trestní zákoník hovoří i o tom, že není trestný ten, kdo by takovýmto překažením nebo oznámením vystavil sebe nebo osobu blízkou nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestnému stíhání. Z pohledu poskytovatelů sociálních služeb a jejich pracovníků je potřeba zvlášť zdůraznit oznamovací povinnost, protože v mnoha případech pracují s osobami, které nejsou schopny takovéto oznámení učinit samy a pokud se pracovník poskytovatele sociální služby o takovémto dozví, je nejen jeho morální, ale i zákonnou povinností oznámit to.

TRESTNÉ ČINY PROTI ŽIVOTU

Trestný čin usmrcení z nedbalosti (§ 143 TZ)

Jde o skutkovou podstatu velmi podobnou ublížení na zdraví z nedbalosti a těžkému ublížení na zdraví z nedbalosti, kterým se budeme věnovat dále, ale rozdíl je zde v závažnosti následku, který pachatel svým jednáním způsobil – smrt. Poskytování sociálních služeb se může dotýkat odstavec druhý, který zakládá trestněprávní

odpovědnost za usmrcení z nedbalosti tomu, kdo spáchá tento čin proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení či funkce nebo uloženou mu podle zákona. Tato důležitá povinnost by měla být takovou povinností, že v případě jejího porušení nebo zanedbání by mohlo být vážně ohroženo zdraví nebo život uživatele sociální služby (srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 767/2006 ze dne 13. 7. 2006).

Příklad – *Asistent jde s klienty na pravidelnou procházku do lesa. Jde o terén, který je všem dobře znám a nelze ho považovat za nebezpečný, ani není možno předpokládat nijaké komplikace. Skupinka tří klientů se v jednom úseku odpojila a odběhla dále po cestě, jak to obvykle tito klienti dělali, protože je nesmírně bavilo „vybafnout“ na ostatní za zatáčkou. Toho dne, ale byla za zatáčkou hromada klád, která tam nikdy předtím nebyla, tři klienti se tedy pustili do jejího zkoumání a nakonec na ni jeden z nich vylezl. Hromada klád se sesunula, přičemž jedna z nich se převalila přes klienta a způsobila mu vážná zranění, kterým následně podlehl. Celá akce se odehrála velmi rychle (cca 5 minut). Je nutno tedy zkoumat, zda nedbalost asistenta způsobila zranění, jehož následkem byla smrt klienta.*

[Asistent měl právo nechat klientům volnost pohybu, šlo o klienty poměrně samostatné a schopné, asistent se tedy držel vzadu u klientů, kteří potřebovali větší míru asistence. Nikdy předtím na dané trase nebyla žádná hromada klád, asistent tedy nemohl tuto skutečnost s ohledem na předešlé zkušenosti předpokládat. Klienty spustil z očí jen na malou chvíli, jako obvykle. Asistentovi nelze přičíst vědomou, ani nevědomou nedbalost - šlo o nešťastnou náhodu (srov. č. 25/1963 Sb. rozh. tr.)]

TRESTNÉ ČINY PROTI ZDRAVÍ

Ještě před vymezením jednotlivých skutkových podstat, je důležité definovat **těžkou újmu na zdraví** a **ublížení na zdraví**. Nový trestní zákoník obsahuje k těmto právním pojmům výkladové ustanovení (§ 122 TZ): **Ublížením na zdraví** je „stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý

*způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření.*⁷⁸ **Těžkou újmu na zdraví** trestní zákoník definuje jako vážnou poruchu zdraví nebo vážné onemocnění, které odpovídá některému z případů uvedených v druhém odstavci § 122 (zmrzačení, ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, ochromení údu, ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, poškození důležitého orgánu, zohyzdění, vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, mučivé útrapy nebo delší dobu trvající porucha zdraví).⁷⁹

Při rozhodování, zda došlo k ublížení na zdraví nebo k těžké újmě na zdraví sehrává důležitou úlohu znalecký posudek, přičemž znalec vychází ze skutečného stavu poškozeného před protiprávním jednáním, nikoliv ze stavu úplného zdraví (poškozený nemusel být v době spáchání trestného činu úplně zdravý, pachatel tak odpovídá jen za zhoršení stavu nebo za újmu, které svým jednáním sám způsobil).⁸⁰

Trestný čin ublížení na zdraví / těžké ublížení na zdraví (§§ 145 - 148 TZ)

Úmyslné ublížení na zdraví / těžké ublížení na zdraví

Pachatelův úmysl musí směřovat k následkům vymezeným v skutkových podstatách (pachatel nejenže úmyslně jedná, ale jeho úmyslem je způsobit konkrétní následek – např. klient neměl v úmyslu jen udeřit druhého klienta, jeho úmyslem bylo ublížit mu na zdraví)

Úmyslné ublížení na zdraví / těžké ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky

Omluvitelnou pohnutku zákon vymezuje jako „*silné rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí myslí anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného*“ Jde o nepřiměřenou emocionální reakci, která však automaticky neznamena nepřičetnost nebo zmenšenou přičetnost pachatele.

⁷⁸ U ublížení na zdraví jde o zdravotní potíže, které nejsou zcela přechodného rázu (trvají alespoň 7 dnů – k tomu srov. č. II/65 Sb. rozh. tr., nebo jde-li o výraznou poruchu zdraví, i méně než 7 dnů – k tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tdo 376/2010 ze dne 5. 5. 2010, č. 16/86 Sb. rozh. tr.)

⁷⁹ Těžká újma na zdraví zpravidla představuje ztrátu orgánu, části těla nebo závažnou tvarovou či funkční změnu (srov. Usnesení nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tdo 376/2010 ze dne 5. 5. 2010).

⁸⁰ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 492.

Ublížení na zdraví / těžké ublížení na zdraví z nedbalosti – Tyto zdánlivě stejně znějící skutkové podstaty se liší tím, že ublížení na zdraví z nedbalosti je trestné, jen pokud k němu došlo pachatelovým porušením důležité povinnosti, která mu vyplývá z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo mu byla uložena podle zákona. U těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti je trestnost dána i bez této podmínky - porušení důležité povinnosti, která pachateli vyplývá z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo mu byla uložena podle zákona, je u těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti důvodem pro použití vyšší trestní sazby.⁸¹

Příklad – Asistent chráněného bydlení vařil v rámci nácviku dovedností s klientem chráněného bydlení čaj. Asistent však odběhl od klienta a konvice, aby si mohl zatelefonovat. Klient při své nepozornosti, převrhl konvici s vařící vodou a způsobil si popáleniny na rukách a trupu. Asistent tak porušil povinnost dohlížet na klienta při nácviku dovedností vyplývající mu z jeho povolání a toto jeho nedbalostní jednání mělo za následek újmu na zdraví klienta.

TRESTNÉ ČINY OHROŽUJÍCÍ ŽIVOT NEBO ZDRAVÍ

Trestný čin neposkytnutí pomoci (§ 150 TZ)

Jde o typicky omisivní trestný čin, kdy měl pachatel obecnou povinnost konat – „poskytnout potřebnou pomoc osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví nebo jiného vážného onemocnění, pokud tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného“. Tato povinnost vychází hlavně ze zásady lidskosti a nutnosti pomoci člověku, který v konkrétní těžké situaci potřebuje pro své přežití nebo zachování zdraví pomoc jiného. Pachatel není odpovědný za následek, který nastane neposkytnutím pomoci (neodpovídá například za újmu na zdraví nebo smrt), ale odpovídá pouze za neposkytnutí pomoci.⁸²

Ustanovení § 152 odst. 2 TZ hovoří o osobě povinné poskytnout pomoc podle povahy svého zaměstnání, i v případě, že by tím této osobě nebo jinému hrozilo

⁸¹ NOVOTNÝ, Oto, VOKOUN, Rudolf, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. s. 45 – 46.

⁸² NOVOTNÝ, Oto, VOKOUN, Rudolf, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. s. 56.

nebezpečí.⁸³ Neposkytnutí pomoci podle § 152 odst. 2 je úmyslným trestným činem - pachatel úmyslně nekonal tak, jak konat měl (srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 1421/2008 ze dne 10. 12. 2008). Mezi tyto osoby typicky patří lékaři, záchranáři, hasiči, ale i sociální pracovníci.

Příklad – Sociální pracovník během noční služby v domově pro osoby se zdravotním postižením procházel po chodbě, když zahlédl jednoho z klientů ležet na podlaze pod schody. Klient byl v bezvědomí, s otevřenou zlomeninou nohy a ztrácel hodně krve. Sociální pracovník okolo klienta přešel bez toho, aby mu pomohl nebo přivolal pomoc.

[Mohla by nastat i poměrně problematická, ne však zřídka situace, že by byl klient při vědomí a nabízenou pomoc by odmítal. V této situaci, když jde očividně o život a zdraví osoby, která pomoc potřebuje, ale z nějakého důvodu (nejčastěji šok) ji odmítá, je nutné poskytnout potřebnou pomoc i proti vůli poškozeného. (srov. č. 8/82 Sb. rozh. tr.)]

TRESTNÉ ČINY PROTI SVOBODĚ, PRÁVŮM NA OCHRANU OSOBNOSTI, SOUKROMÍ A LISTOVNÍHO TAJEMSTVÍ

Trestný čin zbavení / omezování osobní svobody (§§ 170 a 171 TZ)

U trestného činu zbavení / omezování osobní svobody se osobní svoboda chápe ve smyslu volného pohybu člověka. Důležité je uvědomit si, že právo na ochranu osobní svobody mají i lidé, kterých svoboda pohybu byla omezena oprávněně (vězení, ochranné léčení apod.), pokud je jejich svoboda omezována mimo meze zákonného opatření. **Zbavení osobní svobody** lze považovat za trvalé nebo alespoň dlouhotrvající omezení osobní svobody, blížící se svou povahou k uvěznění. Pokud jsou zásahy do osobní svobody méně intenzivní, jedná se o **omezování osobní svobody**. Omezením osobní svobody je i omezení, které trvá krátkou dobu, pokud je nesnadno překonatelné. (srov. č. 41/2000 – II Sb. rozh. tr.) Jako příklady

⁸³ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 504.

omezování osobní svobody lze uvést uzavření místnosti, svírání v náruči, držení paží, spoutání, odnětí berlí apod.⁸⁴

Příklad – Asistent omezil paní Janě, klientce chráněného bydlení, osobní svobodu tím, že jí například: odvezl do jiné místnosti invalidní vozík, bez kterého se neobejde/zamknul ji v pokoji a odešel nakoupit/přivázal ji k posteli a šel se dívat na televizi.

Příklad – Asistent zbavil paní Janu, klientku chráněného bydlení, osobní svobody tím, že jí například: zamknul v tmavém sklepě, přivázal ji k topení a nechal ji tam několik dní.

Trestný čin neoprávněné nakládání s osobními údaji (§ 180 TZ)

Ochranu osobních údajů zakotvuje čl. 10 odst. 3 Listiny, definici osobních údajů nalezneme v zákoně č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů – „osobním údajem je jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů.“⁸⁵

Trestní zákoník zakotvuje v ustanovení § 180 odst. 2 trestnost osoby, která „byť i z nedbalosti, poruší státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti tím, že neoprávněně zveřejní, sdělí, zpřístupní třetí osobě osobní údaje získané v souvislosti s výkonem svého povolání, zaměstnání nebo funkce, a způsobí tím vážnou újmu na právech nebo oprávněných zájmech osoby, jíž se osobní údaje týkají.“ Z tohoto ustanovení vyplývá, že osoba se dopustí tohoto trestného činu, pokud poruší zákonnou povinnost mlčenlivosti v souvislosti s výkonem svého povolání a vznikne-li tak vážná újma na právech nebo oprávněných zájmech poškozeného (typicky zde půjde o údaje ze zdravotní dokumentace ...).

Poznámka: Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách chrání osobní údaje klientů sociálních služeb tím, že stanovuje povinnost mlčenlivosti zaměstnanců poskytovatelů sociálních služeb, obcí, krajů a státu, kteří se při své činnosti dozvědí údaje o osobách, jímž jsou sociální služby poskytovány. Porušení této povinnosti zákon o sociálních službách hodnotí jako správní delikt. Aby bylo porušení této

⁸⁴ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 526-527.

⁸⁵ Subjekt údajů se považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu

povinnosti považováno za trestný čin, újma způsobená klientovi na jeho právech nebo oprávněných zájmech by musela být vážná⁸⁶ (např. poškození pověsti).

Trestný čin poškození cizích práv (§ 181 TZ)

Pod pojmem práva je zde nutno chápat práva fyzických a právnických osob, která jsou jiná než majetková. Běžně je tento trestní čin označován i jako „nemajetkový podvod“. Především půjde o práva osobnostní, práva v oblasti rodinných vztahů apod. Újma, která těmto právům hrozí, musí být vážná, přičemž vážnost újmy je potřeba posuzovat vzhledem ke konkrétním okolnostem každého případu.⁸⁷ Skutková podstata trestného činu poškození cizích práv operuje s pojmem omyl, konkrétně hovoří o *uvedení někoho v omyl, nebo využití něčího omylu*.

Příklad – Klientka domova pro osoby se zdravotním postižením strpěla osahávání v rámci gynekologického vyšetření člověkem, který se vydával za lékaře, ačkoliv jím nebyl. (srov. č. 56/1996 Sb. rozh. tr.)

TRESTNÉ ČINY PROTI LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI V SEXUÁLNÍ OBLASTI

Trestný čin znásilnění (§ 185 TZ) a Trestný čin sexuálního nátlaku (§ 186 TZ)

Ochrana je poskytována všem, bez rozdílu pohlaví, věku, způsobilosti nebo způsobu života. Znásilnění se od sexuálního nátlaku odlišuje svou závažností. Trestní zákoník označuje za pachatele trestného činu **znásilnění** toho, „*kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti*“. V porovnání s původní úpravou, nový trestní zákoník umožňuje jako znásilnění postihovat i jednání, které bylo dříve možno kvalifikovat jen jako vydírání. Nová právní úprava rozlišuje pohlavní styk, soulož a jiný pohlavní styk srovnatelný se souloží. Za pohlavní styk se považuje jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby. Soulož je definována jako spojení pohlavních orgánů. Pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se

⁸⁶ K tomu viz výklad použití trestního práva jako *ultima ratio* na začátku kapitoly

⁸⁷ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 541.

souloží je tedy např. orální pohlavní styk, anální pohlavní styk, ale i např. pouhé osahávání ženy na prsou, ohmatávání genitálií muže či žen a podobně.⁸⁸

Co se bezbrannosti týče, tak u osob se zdravotním postižením lze hovořit, v některých případech o stavu bezbrannosti - stav, kdy se poškozený není schopen bránit, například z důvodu fyzické nebo duševní choroby (srov. č. 42/2006 Sb. rozh. tr.).⁸⁹ Osoby se zdravotním postižením si svou sexualitu uvědomují a mají potřebu ji prožívat, což je zřejmé i ze skutečnosti, že poměrně často vznikají sexuální vztahy mezi uživateli sociální služby. Aby osoby se zdravotním postižením svou sexualitu mohly kvalitně a důstojně prožívat, častokrát potřebují určité vedení. Osoby se zdravotním postižením jsou náchylnější k zneužívání v sexuální oblasti, a proto je důležité věnovat pozornost jejich sexuální výchově. Je důležité, aby si uvědomovali, kde jsou hranice, aby věděli rozeznat a odmítnout případné zneužití. V současnosti některá zařízení vypracovávají tzv. protokoly o vztazích a sexualitě (např. Domov sociálních služeb Slatiňany) a individuálně je probírají s uživateli služby. Taktéž pracovníci sociální služby by měli být proškoleni jak postupovat v situacích, kdy už k zásahu do sexuální integrity uživatelů dojde.⁹⁰

Trestného činu **sexuálního nátlaku** se dopouští ten, „*kdo jiného násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbranností*“. Na rozdíl od znásilnění jde o trestný čin, kdy nemusí docházet k přímému tělesnému kontaktu pachatele a oběti. Jako sexuální nátlak lze tedy postihovat například masturbaci, odhalování poprsí nebo i situace, kdy pachatel nutí oběť k sexuálně laděným pohybům nebo k slovní sexuální stimulaci pachatele.⁹¹ Sexuálního nátlaku se dopouští i ten, kdo spáchá takovýto čin, (ve výčtu jednání považovaného za sexuální nátlak podle § 186 odst. 2 je i pohlavní styk) „*zneužívaje závislost poškozeného na svém postavení a z něho vyplývající*

⁸⁸ GRIVNA, T. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku, Bulletin advokacie, 10/2009.

⁸⁹ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 550.

⁹⁰ Zpráva z návštěv domovů pro osoby se zdravotním postižením, VOP, 2009. s. 52-56.

⁹¹ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 553.

důvěryhodnost nebo vliv“. Za závislost je považován „stav, v němž člověk nemůže zcela svobodně jednat, protože je v některém směru odkázán na pachatele.“⁹²

Příklad – Sociální pracovník zneužil svůj dobrý vztah s klientkou chráněného bydlení. Byl si moc dobře vědom její důvěry vůči němu a dopustil se na ní sexuálního nátlaku tím, že jí přinutil, aby se před ním svlékla.

TRESTNÉ ČINY PROTI RODINĚ A DĚTEM

Trestný čin týrání svěřené osoby (§ 198 TZ)

„Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově ...“. Trestní zákoník zde poskytuje ochranu osobám, které jsou z nějakého důvodu (věk, nemoc, invalidita, mentální retardace apod.) v péči nebo výchově jiných osob. Týrání může být fyzické, ale i psychické, za týrání se považuje i opomenutí povinné péče. Podle soudní praxe se pachatel dopouští týrání, pokud se svěřenou osobou nakládá s vyšším stupněm bezcitnosti, bolestivosti, hrubosti a tato osoba pociťuje takovéto nakládání jako těžké příkoří (srov. č. 20/06 Sb. rozh. tr.). Toto pachatelovo jednání je obvykle delšího trvání, může být ale i trvání kratšího, pokud je vyšší intenzity.⁹³

Může zde vyvstat otázka, kdo je pečující osobou. Obvykle se jedná o rodiče, příbuzné, ošetřovatele a podobně, ale nemusí se jednat jen o osoby, které obvykle pečují o poškozeného. Péči může vykonávat i někdo, komu je poškozený svěřen jen na určitou dobu (např. trenér, učitel apod.). Zákon nedefinuje pojem „péče“. Péči lze jinak nazvat i starostlivost, výpomoc, pozornost nebo dohled. Za péči je obecně pokládána „péče, jejímž důvodem je jakýkoliv přechodný či trvalý stav bez ohledu na to, čím je tento vztah založen“.⁹⁴

⁹² JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 525.

⁹³ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 575-577.

⁹⁴ *Příručky on-line. Špatné zacházení se seniory* [online]. Pečující on-line, 2011 [cit. 14. března 2011]. Dostupný z:

< <http://www.pecujici.cz/priruckyonline.shtml?x=200272> >.

Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ)

Tento trestný čin je obecně známý jako tzv. domácí násilí – násilí páčáno na osobě žijící ve společném obydlí. Takováto osoba nemusí být jen osobou blízkou, může se jednat i o jinou osobu žijící v tomto obydlí (například podnájemník, spolubydlící v chráněném bydlení apod.). Za obydlí lze považovat „*dům, byt nebo jinou prostorou sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.*“ (srov. § 123 TZ). Není zde kladen důraz na vedení společné domácnosti ve smyslu § 115 OZ,⁹⁵ ale jen na faktický stav společného bydlení, ať už jeho důvodem je jakýkoli titul – vlastnictví nemovitosti, nájemní či podnájemní vztah i faktické společné bydlení na základě rodinných i jiných vztahů.⁹⁶

Příklad – Pan Jan žije v chráněném bydlení společně s panem Markem. Marek je klidné a citlivé povahy, Jan je naopak agresivní a výbušný. Jan začal po určité době společného bydlení Marka fyzicky i psychicky napadat v nepravidelných intervalech, kterých frekvence se však stupňovala. Šlo o slovní urážky, vulgární ataky, zastrašování, ponižování, ale i o fyzické útoky a vyhrůžky.

TRESTNÉ ČINY PROTI MAJETKU

Trestný čin krádeže (§ 205 TZ)

Krádež lze zjednodušeně definovat jako přisvojení si cizí věci zmocněním se této věci. Trestnost je dána, pokud je takovýmto jednáním způsobena škoda nikoli nepatrná (nejméně 5000 Kč) nebo spáchá-li pachatel tento čin vloupáním, pokusí-li se bezprostředně po činu uchovat si věc násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí, pachatel spáchá čin na věci, kterou měl jiný na sobě nebo při sobě (typicky „kapsáři“), nebo spáchá-li čin na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace osob.

Poznámka – Krádež je jeden z nejběžnějších trestných činů. Co se poskytování sociálních služeb týče, krádeže se mohou například dopustit klienti sociální služby,

⁹⁵ Domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby.

⁹⁶ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 576-577.

zaměstnanci poskytovatele sociální služby nebo se může stát, že budou klienti sociální služby okradeni na ulici.

Příklad – Typickými příklady jsou časté krádeže uživatelů sociální služby v obchodě, kteří se takového jednání dopouštějí, protože se domnívají, že jsou beztrestní. V takovémto případě by se mohlo jednat o trestný čin (pokud by byla škoda nad 5000 Kč) z toho důvodu, že takovéto jejich jednání není jednáním v nepřítomnosti - klienti jsou si plně vědomi toho, že krást se nesmí, ale spoléhají na to, že nebudou za své jednání odpovědni.

Trochu jiná situace ale nastává, když klient trpí duševní poruchou, obecně známou jako „kleptomanie“ – zde je potřeba si připomenout, že je vždy nutno zkoumat otázku přičetnosti pachatele v době páchaní trestného činu. Pokud by bylo prokázáno, že klient sice věděl, že krást se nesmí, a že za toto své protiprávní jednání může být odpovědný, ale nemohl si pomoci (absence volní složky).

Zpronevěra (§ 206 TZ)

Trestní zákoník činí odpovědným toho, „kdo si přisvojí cizí věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která mu byla svěřena, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou“. Škoda nikoli nepatrná je škoda nejméně 5 000 Kč. Vyšší trestní sazba je v trestním zákoníku stanovena pro pachatele, který měl zvlášť uloženou povinnost chránit zájmy poškozeného = **opatrovník**. Zpronevěra se od krádeže liší tím, že pachatel si přisvojí cizí věc, která mu byla svěřena (majetek osoby pod opatrovnictvím). Za svěřenou věc se považuje věc, která je odevzdána do držení jiného.⁹⁷

Příklad – Opatrovník pověřen správou majetku paní Ivety si nechal vyplácet její invalidní důchod na svůj účet, paní Ivetě kupoval měsíčně jen věci nevyhnutné k jejímu přežití a zbytek peněz užíval pro vlastní potřeby.

Dotační podvod (§ 212 TZ)

Spáchání dotačního podvodu v souvislosti s transformačním procesem přichází v úvahu ze strany poskytovatele sociální služby (pachatelem by nebyl poskytovatel jako právnická osoba, ale konkrétní osoba, která se podvodu dopustila – např.

⁹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 600.

žadatel o dotaci). Dotační podvod spočívá v tom, že někdo „v žádosti o poskytnutí dotace, subvence nebo návratné finanční výpomoci nebo příspěvku uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí“ nebo někdo „použije, v nikoli malém rozsahu (nejméně 25 000 Kč), prostředky získané účelovou dotací, subvencí nebo návratnou finanční výpomocí nebo příspěvkem na jiný než určený účel.“

Příklad – Příklad, kdy se řešila otázka dotačního podvodu, se vyskytl na Slovensku, kdy výkonná ředitelka neziskové organizace, která měla na starosti zpracování žádostí o poskytnutí dotací na podporu rozvoje sociální péče, zatajila, že její organizace dluhuje na daních a na sociálním pojištění (podle výnosu slovenského ministerstva nemohou dlužníci o dotace žádat). Podezřelým v tomto případě bylo i úzké napojení dané neziskové organizace na ministerstvo práce.⁹⁸

Trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku (§§ 220 a 221 TZ)

Tento trestný čin se vztahuje na osoby, které mají zákonem stanovenou nebo smlouvou převzatou povinnost spravovat nebo opatrovat cizí majetek. Toto jejich jednání může být úmyslné nebo nedbalostní. Trestní odpovědnost za porušení povinnosti při správě cizího majetku se použije tehdy, když dojde na spravovaném nebo opatrovaném majetku alespoň ke škodě nikoli malé (nejméně 25 000 Kč) v případě úmyslu a alespoň ke značné škodě (nejméně 500 000 Kč) v případě nedbalosti. Stejně jako u zpronevěry, trestní zákoník stanovuje vyšší trestní sazbu pachateli, který měl zvlášť uloženou povinnost chránit zájmy poškozeného = opatrovník. Nevyžaduje se však, aby došlo k obohacení osoby pověřené správou majetku nebo jiné osoby (rozdíl oproti trestnému činu zpronevěry § 206 TZ). Vztahuje se to na případy, kdy například opatrovník poruší povinnost vyplývající mu ze správy majetku osoby pod opatrovnictvím takovým způsobem, že tím této osobě způsobí na jejím majetku škodu. V praxi půjde ve většině případů o porušení takovéto povinnosti opatrovníka z nedbalosti, nelze však zcela vyloučit i úmysl.

⁹⁸ blíže viz případ známý jako „Tomanovej Privilégium“.

Příklad – Mohlo by se jednat například o situaci, kdy by opatrovník zprostředkoval prodej domu osoby pod jeho opatrovnictvím výrazně pod cenou, čím by této osobě vznikla škoda.

Trestný čin poškození cizí věci (§ 228 TZ)

Ustanovení § 228 TZ hovoří o trestnosti pachatele, který zničí, poškodí (patří sem i postříkání, pomalování či popsání barvou nebo jinou látkou) nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc. Před poškozením cizí věci se chrání její neporušenost, použitelnost i neporušenost jejího povrchu a její vzhled, včetně jiných hodnot než majetkových (estetických, kulturních).⁹⁹ Vyžaduje se způsobení škody nikoli nepatrné (vyšší jako 5000 Kč), kromě případů, kdy k poškození věci dojde postříkáním, pomalováním či popsáním barvou nebo jinou látkou. V tomto případě je výše škody nerozhodná.

Příklad – Pan Bohuš bydlí už delší čas v chráněném bydlení. Od chvíle, kdy se sem přestěhoval, má dlouhodobé neshody se svým sousedem. Pan Bohuš si jednoho dne cestou do práce všiml, že jeho soused si koupil nové auto. Rozhodl se, že potrestá souseda za to, jak se k němu po celý čas choval a na další den mu postříkal celé auto nesmyvatelným barevným sprejem.

2.2.2. ODPOVĚDNOST ZA PŘESTUPEK

Odpovědnost za přestupek systematicky spadá do oblasti správního práva. Přestupek je nejčastějším správním deliktem. Stěžejním právním předpisem upravujícím přestupkové právo je zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v aktuálním znění (dále ZPř), není však komplexní kodifikací přestupkového práva. Tento zákon poskytuje ochranu právům spoluobčanů, plnění úkolů ze strany státní správy, udržení veřejného pořádku a občanskému soužití (srov. § 1 ZPř). Definuje v ustanovení § 2 odst. 1 **přestupek** jako „zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin.“ Zároveň v ustanovení § 2 odst. 2 najdeme i negativní vymezení

⁹⁹ NOVOTNÝ, Oto, VOKOUN, Rudolf, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. s. 206.

přestupku: „přestupkem není jednání, jímž někdo odvrací přiměřeným způsobem přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný zákonem nebo nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému zákonem, jestliže tímto jednáním nebyl způsoben zřejmě stejně závažný následek než ten, který hrozil, a toto nebezpečí nebylo možno v dané situaci odvrátit jinak“ - přestupkem tedy není jednání v nutné obraně ani v krajní nouzi. Přestupku se také nedopouští osoba, která by nesplňovala podmínku dosažení potřebné věkové hranice (15 let) anebo by pro svou nepřičetnost v době spáchání činu nemohla rozeznat škodlivost svého jednání, anebo toto jednání ovládnout. I u přestupků, obdobně jako v právu trestním se rozlišuje zavinění ve formě úmyslu nebo nedbalosti, přičemž v přestupkovém právu obecně stačí zavinění z nedbalosti, nevyžaduje-li zákon úmysl. V souvislosti s poskytováním sociálních služeb může docházet k několika typům přestupků.

PŘESTUPKY NA ÚSEKU SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (§ 28 ZPř)

Přestupkový zákon vymezuje tyto přestupky poměrně úzce, na rozdíl od přestupků na úseku zdravotnictví.¹⁰⁰ Zabývá se pouze problematikou zničení, pozměnění nebo poškození průkazu mimořádných výhod (TP, ZTP, ZTP/P), nebo porušením jiných povinností vyplývajících ze zákona o sociálním zabezpečení týkajících se průkazu mimořádných výhod.

PŘESTUPKY PROTI VEŘEJNÉMU POŘÁDKU (§ 47 ZPř)

Mezi přestupky proti veřejnému pořádku patří mimo jiné porušování nočního klidu (například ze strany uživatelů chráněného bydlení), vzbuzení veřejného pohoršení nebo znečištění veřejného prostranství.

PŘESTUPKY PROTI OBČANSKÉMU SOUŽITÍ (§ 49 ZPř)

Patří sem ublížení na cti, tím, že někdo někoho urazí nebo vydá v posměch, jinému z nedbalosti ublíží na zdraví, úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním ...

¹⁰⁰ BRUTHANSOVÁ D., ČERVENKOVÁ A., JEŘÁBKOVÁ V., *Právní aspekty odpovědnosti za škodu vzniklou klientovi při poskytování sociálně zdravotní péče v pobytových zařízeních sociálních služeb*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2008. s. 30.

Zde je nutno rozlišovat nedbalostní ublížení na zdraví jako přešupek a jako trestný čin - jestli někdo jinému z nedbalosti ublíží na zdraví, aniž poruší důležitou povinnost dle § 148 odst. 1, bude se jednat o přešupek proti občanskému soužití podle § 49 odst. 1 písm. b) ZPř (srov. sp. zn. 4 Tdo 376/2010).

PŘESTUPKY PROTI MAJETKU (§ 50 ZPř)

Přestupky proti majetku zahrnují úmyslné způsobení škody na cizím majetku krádeží, zpronevěrou, podvodem, zničením či poškozením věci ... Pro odlišení přešupku proti majetku od majetkového trestného činu je důležitá výše způsobené škody, menší společenská nebezpečnost přešupků a skutečnost, že použití trestněprávní sankce je až poslední možností (viz. *ultima ratio* kapitola 2.2.1 TRESTNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST).

2.3 ODPOVĚDNOST PODLE ZÁKONA O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

2.3.1. PŘESTUPKY A SPRÁVNÍ DELIKTY V ZÁKONĚ O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Zákon o sociálních službách vymezuje několik přestupků a správních deliktů. Je potřeba rozlišovat, kdy jde o přestupek a kdy o správní delikt. Za přestupek se považuje jednání, které je takto výslovně označeno v zákoně. Správním deliktem je porušení práva, na základě kterého je ukládána porušiteli sankce, ale toto jednání není zákonem označeno jako přestupek. Odpovědným subjektem za správní delikt může být i právnická osoba, zatímco za přestupek jen osoba fyzická.¹⁰¹

Přehled přestupků a správních deliktů lze nejlépe znázornit následující tabulkou:¹⁰²

Lze se dopustit	Úprava v zákoně č. 108/2006 Sb.	KDO se dopustí (PO = právnická osoba; FO = fyzická osoba)	ČÍM se dopustí (SS = sociální služba)	SANKCE
přestupku	§ 106 odst. 1 § 100 odst. 1	zaměstnanci obce, kraje, státu či poskytovatele sociálních služeb	poruší povinnost mlčenlivosti o údajích, které se při své činnosti dozvědí, jež se týkají osob, kterým jsou poskytovány SS nebo příspěvek	pokuta do 50 000 Kč
	§ 106 odst. 2 § 100 odst. 2	FO, které jsou poskytovateli sociálních služeb nebo se jako přízvaní odborníci účastní inspekce	poruší povinnost mlčenlivosti o údajích, které se při své činnosti dozvědí, jež se týkají osob, kterým jsou poskytovány SS nebo příspěvek	pokuta do 50 000 Kč
správního deliktu	§ 107 odst. 1 § 78 odst. 1	PO nebo podnikající FO	poskytuje SS bez oprávnění k jejich poskytování (vzniká rozhodnutím o registraci)	pokuta do 250 000 Kč
	§ 107 odst. 2 písm. a) § 81 odst. 2	PO nebo podnikající FO jako poskytovatel sociálních služeb	neposkytuje SS v rozsahu stanoveném v rozhodnutí o registraci podle § 81 odst. 2	pokuta do 20 000 Kč
	§ 107 odst. 2 písm. b) § 88 písm. f)	PO nebo podnikající FO jako poskytovatel sociálních služeb	nevede záznamy podle § 88 písm. f) = tj. nevede písemné individuální záznamy o průběhu poskytování SS	pokuta do 10 000 Kč
	§ 107 odst. 2 písm. c)	PO nebo podnikající FO jako poskytovatel	nevede evidenci žadatelů o SS, s kterými nemohl uzavřít smlouvu o poskytnutí SS z důvodu	pokuta do 10 000 Kč

¹⁰¹ BREJCHA, A.: *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, Codex Bohemiae 2000 s. 264-266.

¹⁰² *Informace k zákonu o sociálních službách* [online]. Pardubický kraj, 2011 [cit. 8. března 2011]. Dostupný z: < <http://www.pardubickykraj.cz/document.asp?thema=3608&category=>>.

	§ 88 písm. g)	sociálních služeb	nedostatečné kapacity	
	§ 107 odst. 2 písm. d) § 88 písm. i)	PO nebo podnikající FO jako poskytovatel sociálních služeb	neuzavře s osobou smlouvu o poskytnutí sociální služby, pokud to nebrání tyto důvody: - neposkytuje SS, o kterou osoba žádá - nemá dostatečnou kapacitu k poskytnutí SS, o kterou osoba žádá - zdravotní stav osoby, která žádá o poskytnutí pobytové SS, vylučuje poskytnutí takové SS	pokuta do 20 000 Kč
	§ 107 odst. 2 písm. e) § 89 odst. 1 až 4	PO nebo podnikající FO jako poskytovatel sociálních služeb	použije opatření omezující pohyb osob v rozporu s § 89 odst. 1 až 4,	pokuta do 250 000 Kč
	§ 107 odst. 2 písm. f) § 89 odst. 6	PO nebo podnikající FO jako poskytovatel sociálních služeb	nepodá informaci o použití opatření omezujících pohyb osob podle § 89 odst. 6 = tj. neinformuje bez zbytečného odkladu zákonného zástupce osoby, které jsou poskytovány SS nebo jde-li o nezletilou osobu, která byla svěřena na základě rozhodnutí příslušného orgánu do péče jiné osoby, tuto osobu	pokuta do 20 000 Kč
	§ 107 odst. 2 písm. g) § 89 odst. 7	PO nebo podnikající FO jako poskytovatel sociálních služeb	nevede evidenci nebo neumožní nahlížení do evidence podle § 89 odst. 7.	pokuta do 20 000 Kč
	§ 107 odst. 3	podnikající FO jako poskytovatel	poruší povinnost mlčenlivosti o údajích, které se při své činnosti dozvědí, jež se týkají osob, kterým jsou poskytovány sociální služby nebo příspěvek	pokuta do 50 000 Kč

Zákon o sociálních službách ve svém ustanovení § 108 v určitých případech nezakládá odpovědnost právnické osoby, nebo umožňuje zproštění se této odpovědnosti.

Za správní delikt podle zákona o sociálních službách právnická osoba¹⁰³ neodpovídá, pokud prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno požadovat, aby zabránila porušení povinnosti. Odpovědnost právnické osoby za správní delikt zanikne, jestliže příslušný orgán o něm nezahájí řízení do jednoho roku ode dne, kdy se o něm dověděl, nejpozději však do tří let ode dne, kdy byl tento správní delikt spáchán.

¹⁰³ Na odpovědnost za jednání, k němuž došlo při podnikání fyzické osoby nebo v přímé souvislosti s ním, se vztahují ustanovení o odpovědnosti nebo postihu právnické osoby (§ 108 odst. 5 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v aktuálním znění).

2.3.2. POVINNÉ SMLUVNÍ POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI V ZÁKONĚ O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Určité fyzické i právnické subjekty jsou povinny na základě příslušných právních předpisů uzavřít pojistnou smlouvu, aby mohly provozovat určitou činnost (např. povinné smluvní pojištění odpovědnosti za škody vzniklé při výkonu povolání - lékaři, advokáti, notáři, lékárníci, auditoři...¹⁰⁴ Zákon o sociálních službách zakotvil povinné smluvní pojištění i pro poskytovatele sociálních služeb. § 80 tohoto zákona hovoří: „*Poskytovatel sociálních služeb je povinen před započítím jejich poskytování uzavřít pojistnou smlouvu pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou při poskytování sociálních služeb; toto pojištění musí být sjednáno po celou dobu, po kterou poskytuje sociální služby podle tohoto zákona. Poskytovatel sociálních služeb je povinen do 15 dnů ode dne uzavření pojistné smlouvy zaslat její úředně ověřenou kopii registrujícímu orgánu.*“ Zákon však už konkrétně nestanovuje povinný rozsah pojištění, minimální pojistnou částku ani maximální spoluúcast. Při podpisu pojistné smlouvy je proto důležité dbát na obsah této smlouvy, aby se předešlo situacím, kdy pojišťovna odmítne škodu uhradit.

Pokud poskytovatel sociálních služeb nezašle pojistnou smlouvu pro případ odpovědnosti ve stanovené lhůtě, registrační orgán by měl nejprve postupovat tak, že poskytovatele vyzve k splnění této povinnosti a stanoví k tomu přiměřenou lhůtu. Pokud poskytovatel svou povinnost vyplývající mu z § 80 zákona o sociálních službách ani v této lhůtě nesplní, doporučuje se registračnímu orgánu zahájit správní řízení o zrušení registrace (§ 82 odst. 3 písm. a) ZoSS).¹⁰⁵

Kromě povinně smluvního pojištění odpovědnosti existuje ještě zákonné pojištění odpovědnosti a dobrovolné smluvní pojištění odpovědnosti. Typickým příkladem zákonného pojištění odpovědnosti je pojištění odpovědnosti za škodu při pracovním

¹⁰⁴ BRUTHANSOVÁ D., ČERVENKOVÁ A., JEŘÁBKOVÁ V., *Právní aspekty odpovědnosti za škodu vzniklou klientovi při poskytování sociálně zdravotní péče v pobytových zařízeních sociálních služeb*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2008. s. 31.

¹⁰⁵ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ - Odbor sociálních služeb. *Doporučené postupy č. 2/2008: K procesu registrace poskytovatelů podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů*, Praha. 2008. s. 2.

úrazu a nemoci z povolání¹⁰⁶. V současné době má tedy poskytovatel sociální služby jako zaměstnavatel povinnost platit pojistné pro případ vzniku škody při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání u svých zaměstnanců. Příkladem dobrovolného smluvního pojištění odpovědnosti je pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou zaměstnavateli (tzv. „pojištění na blbost“), které mohou uzavřít zaměstnanci, aby se chránili před případnou škodou, kterou mohou zaměstnavateli způsobit. Zaměstnanec poskytovatele sociální služby může toto pojištění uchránit například v případech, kdy způsobí škodu porušením povinnosti při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním podle § 250 a násl. ZP. Poškozený subjekt bude tedy v praxi požadovat náhradu škody po zaměstnavateli zaměstnanec, který škodu způsobil, s odvoláním na občanský zákoník, zaměstnavatel bude požadovat náhradu škody po svém zaměstnanci na základě pracovněprávních předpisů a zaměstnanec může uplatnit náhradu škody na pojistiteli, pokud má uzavřeno pojištění odpovědnosti za škodu při výkonu povolání. Dobrovolně se lze pojistit na množství životních situací (životní pojištění, cestovní pojištění...), ale i na obecnou odpovědnost, kam můžeme zahrnout například odpovědnost za škodu na zdraví nebo odpovědnost za škodu na věci.

¹⁰⁶ bude nahrazeno zákonem č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, účinném od ledna 2013.

2.4 PŘEDCHÁZENÍ VZNIKU SPORŮ A MIMOSOUDNÍ ŘEŠENÍ SPORŮ

2.4.1. PŘEDCHÁZENÍ VZNIKU SPORŮ

To, že poskytování sociálních služeb je spjato s určitými riziky, je nepopíratelné. Nebudeme se v analýze podrobně věnovat samotným rizikům a jejich vyhodnocování,¹⁰⁷ je však namístě se o nich v souvislosti s předcházením vzniku sporů zmínit. Pokud totiž poskytovatel sociální služby není schopen pracovat s riziky, vystavuje uživatele služby a sám sebe nebezpečí častého řešení sporů, kterým se dalo předejít. Úkolem poskytovatele je „zajistit pro uživatele co největší bezpečí a zároveň jim umožnit prožívat běžné situace každodenního života i s určitým rizikem, které k těmto situacím patří.“¹⁰⁸ Poskytovatel může tohoto stavu dosáhnout vypracováním individuálních rizikových plánů u každého uživatele služby, které napomohou ochraně uživatelů služby za současného respektování jejich práv. Velikou úlohu z hlediska předcházení vzniku sporů sehrávají vnitřní pravidla, která poskytovatel sociální služby vytváří na základě ustanovení zákona o sociálních službách a k němu provádějící vyhlášky. Tyto vnitřní předpisy chrání nejen uživatele služby, ale i samotného poskytovatele a jeho zaměstnance. Existence kvalitních vnitřních pravidel, podle kterých zaměstnanci prokazatelně postupují, ulehčuje poskytovateli sociální služby prokazování důležitých skutečností v případech zkoumání odpovědnosti.¹⁰⁹

Další možností jak usnadnit řešení sporů je upravit si vzájemný vztah předem smlouvou pro případ vzniku odpovědnosti (tzv. smluvní úprava odpovědnosti). Odpovědnost (náhradu škody) lze podle českého právního řádu smluvně omezit (§ 574 odst. 1 OZ), pokud to zákon nezakazuje („každý může činit to, co není zákonem zakázáno“ čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod). Poskytovatel sociální služby si může například smluvně vymežit, že neodpovídá za cenné věci a finanční prostředky, které nepřevzal do úschovy. Ustanovení § 574 odst. 2 OZ však

¹⁰⁷ k tomu viz blíže například SOBEK, Jiří a kol., *Práce s rizikem v sociálních službách*. Praha: Portus, 2010.

¹⁰⁸ SOBEK, Jiří a kol., *Práce s rizikem v sociálních službách*. Praha: Portus, 2010. s. 15.

¹⁰⁹ SOBEK, Jiří a kol., *Práce s rizikem v sociálních službách*. Praha: Portus, 2010. s. 38.

hovoří o neplatnosti dohod, kterými se někdo vzdává práv, které mu mohou teprve vzniknout v budoucnosti. Z toho lze dovodit, že není možné se dopředu vzdát ani nároku na náhradu škody, která by mohla v budoucnu vzniknout, protože takovýto právní úkon by byl absolutně neplatný s odvoláním na jeho neurčitost (§ 37 odst. 1) nebo jeho rozpor s dobrými mravy. Z návrhu nového občanského zákoníku je ustanovení § 574 odst. 2 vypuštěno, což má za následek posílení smluvní svobody stran. Co se týče smluvní úpravy odpovědnosti, nový občanský zákoník přikročil k určení hranic při sjednávání limitace škody a již nevyklučuje limitaci škody do budoucna. O limitaci škody se vyžaduje smluvní ujednání obou stran, k jednostrannému prohlášení, kterým by se někdo zbavoval odpovědnosti (povinnosti nahradit škodu) se nebude přihlížet - § 2838 NOZ: *„Oznámí-li někdo, že svoji povinnost k náhradě újmy vůči jiným osobám vylučuje nebo omezuje, nepřihlíží se k tomu. (Zde lze uvést typický příklad častého oznámení visícího v šatnách nebo na stěnách restaurací „Za odložené věci neručíme“) Učiní-li to však ještě před vznikem újmy, může být takové oznámení posouzeno jako varování před nebezpečím.“* (Důvodová zpráva k NOZ zde uvádí příklad, kdy ten, kdo má právo vstupu na cizí pozemek, může být varován tabulkou „Pozor zlý pes!“, aby věděl, že vstupovat na pozemek je nebezpečné a že se musí u vlastníka pozemku domáhat, aby mu byl výkon jeho práva umožněn). Ustanovení § 2840 NOZ jde ve výčtu ujednání, ke kterým se nebude přihlížet ještě dál: *„Nepřihlíží se k ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje povinnost k náhradě újmy způsobené člověku na jeho přirozených právech, anebo způsobené úmyslně nebo z hrubé nedbalosti; nepřihlíží se k ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje právo slabší strany na náhradu jakékoli újmy. V těchto případech se práva na náhradu nelze platně vzdát.“* Úprava smluvní limitace odpovědnosti v návrhu nového občanského zákoníku je oproti stávajícímu stavu nepochybně krokem kupředu.

2.4.2. MIMOSOUDNÍ ŘEŠENÍ SPORŮ

Uživatelé sociální služby mají v současnosti možnost stěžovat si v případě vzniklého sporu prostřednictvím systému podávání a vyřizování stížností zakotveného ve vnitřních pravidlech poskytovatele podle § 88 písm. e) zákona o sociálních službách. Pokud ale stížnost pro uspokojivé vyřešení sporu nepostačuje a je potřeba vyřešit spor jinou cestou, soud není jedinou možností. Existuje několik způsobů, jak

spor vyřešit mimosoudní cestou. Patří mezi ně předarbitrážní uznávací metody (smírčí skupina, expertní zásah, předarbitrážní řízení před rozhodčím), zprostředkování (mediace), rozhodčí řízení institucionální, rozhodčí řízení ad hoc, finanční arbitráž a mezinárodní arbitráž. Pro řešení sporů mimo soudní cestu je charakteristická dobrovolnost tohoto řešení - na rozdíl od soudního řízení, nelze druhou stranu donutit, aby došlo k řešení sporu touto cestou.

Pro účely urovnání sporů vzniklých při poskytování sociálních služeb je nejvhodnější mimosoudní metodou **zprostředkování** neboli **mediace**. Jde o způsob projednání sporu, kdy je tento spor řešen před třetí, nestrannou osobou – mediátorem. Mediátor se snaží odhalit skutečné zájmy stran, pomocí pokládání cílených otázek se snaží dozvědět, co by uspokojilo potřeby stran. V některých případech bude postačovat omluva, jindy určitá finanční částka nebo slib, že poskytovatel přijme určitá opatření, aby k podobným pochybením již nedocházelo. Poté mediátor kreativně pomáhá stranám najít řešení, které by vyhovovalo oběma zúčastněným stranám. Z pohledu poskytovatele sociální služby je mediace vhodnou volbou hlavně pro její rychlost, pružnost, důvěrnost, zachování dobrých vztahů mezi stranami a v některých případech i menší finanční náročnost, v porovnání s rozhodováním soudů.¹¹⁰ Poskytovatel sociální služby, ani její uživatel ve většině případů nemají zájem na tom, aby jejich spor byl „přepírán“ veřejností nebo zdlouhavě řešen soudní cestou, chtějí se jen vzájemně dohodnout, vyhnout se traumatizujícím situacím a vyřešit svůj problém pokud možno rychle a k nejlepší spokojenosti obou stran.

¹¹⁰ KOPALOVÁ Michaela, ZAHUMENSKÝ David, *Jak se dohodnout bez soudu: Mediace jako prostředek řešení sporů ve zdravotnictví*. Brno: Liga lidských práv, 2010.

3. ODPOVĚDNOST A NÁVRH NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

Návrh nového občanského zákoníku přináší důležité změny v oblasti rozhodování osob se zdravotním postižením. Jednou ze změn je, že nový občanský zákoník opět zavádí pojem „svéprávnost“. Dále dochází k obratu v nahlížení na osoby se zdravotním postižením (upuštění od paternalistického přístupu), ke kterému bezpochyby přispěla ratifikace Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. Posun spočívá v tom, že se postupně přechází od náhradního rozhodování (opatrovník rozhoduje za osobu pod jeho opatrovnictvím) k podporovanému rozhodování (každý rozhoduje sám za sebe, s mírou podpory, kterou potřebuje).

Podle nového občanského zákoníku odpovídá každý za své jednání podle stupně vlastní svéprávnosti – schopnosti posoudit vlastní jednání a toto jednání ovládnout – a to i v případech, kdy se přivede vlastní vinou do stavu, ve kterém by jinak nebyl odpovědný. Odpovědnost v novém občanském zákoníku už není chápána jako hrozba sankce za porušení právní povinnosti, ale odpovědnost je chápána v tom smyslu, že člověk je odpovědný za své jednání v plném rozsahu (především se chová řádně, po právu a plní své povinnosti). Text nového občanského zákoníku zmínil výskyt slova odpovědnost na minimum a spíše pracuje s pojmem povinnost.¹¹¹

Nový občanský zákoník už nepočítá se zbavováním způsobilosti k právním úkonům a omezování způsobilosti k právním úkonům bude možné jen v případě, že by hrozila člověku jinak závažná újma a nepostačovalo by vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření (srov. § 56 NOZ).

¹¹¹ *Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku.* [online]. Nový občanský zákoník, 2011 [cit. 21. března 2011]. Dostupný z: < <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>>.

Občanský zákoník vymezuje jako „méně omezující opatření“ nové instituty:

- ❖ PŘEDBĚŽNÁ PRÁVNÍ PROHLÁŠENÍ
- ❖ NÁPOMOC PŘI ROZHODOVÁNÍ
- ❖ ZASTOUPENÍ ČLENEM DOMÁCNOSTI
- ❖ OPATROVNICTVÍ BEZ OMEZENÍ SVÉPRÁVNOSTI

3.1 PŘEDBĚŽNÁ PRÁVNÍ PROHLÁŠENÍ

Institut předběžných právních prohlášení by měl sloužit osobám, které jsou plně schopny samostatného rozhodování, ale chtějí upravit určité své poměry do budoucna, pro případ, že by ztratily schopnost vyjádřit svá přání. Půjde například o osoby s onemocněními, které mají zhoršující se průběh (např. stařecká demence, Alzheimerova choroba apod.). Tyto osoby mají možnost, za splnění přísných formálních náležitostí, závazně projevit svou vůli do budoucna, aby jejich záležitosti byly spravovány určitým způsobem, nebo aby je spravovala určitá osoba, nebo aby se určitá osoba stala jejich opatrovníkem (§§ 38 – 45 NOZ). Opatrovník je předběžným právním prohlášením této osoby vázán.

Není důvod, aby se odpovědnost osoby, která učiní předběžné právní prohlášení, posuzovala odlišně od odpovědnosti jiných osob. Když by se stav osoby, která učinila prohlášení, zhoršil takovým způsobem, že by došlo k omezení její svéprávnosti, muselo by se zkoumat, jestli a jakým způsobem je naplňována vůle, kterou osoba předem projevila. Odpovědnostní vztah by mohl vzniknout například v případě, kdy by osoba pověřena správou určitých záležitostí nebo opatrovník ustanovený na základě předběžného právního prohlášení nedbali na projev vůle osoby, která učinila předběžné právní prohlášení spravovat její záležitosti určitým způsobem. Pokud se prohlášení týká jiné záležitosti než povolání opatrovníka a je-li účinnost prohlášení vázána podmínkou, o splnění této podmínky rozhodne soud (§ 43 NOZ).

Příklad – Pan Aleš, trpící Alzheimerovou chorobou, učinil předběžné právní prohlášení, ve kterém vyslovil svou vůli, že v případě zhoršení jeho stavu takovým způsobem, že nastane důvod pro omezení jeho svéprávnosti, nechce dožít svůj život v domově důchodců. Stav pana Aleše se zhoršil, byl omezen na svéprávnosti a jeho opatrovník podepsal za pana Aleše smlouvu o poskytování sociální služby s Domovem důchodců Sluníčko. V tomto případě přichází v úvahu odpovědnost opatrovníka, který konal v rozporu s předem projevenou vůlí pana Aleše, ale i odpovědnost poskytovatele sociální služby, protože podepsal takovou smlouvu, která byla v rozporu s projevenou vůlí pana Aleše, a o tomto rozporu věděl.

Zákon pamatuje i na možnost, kdy by mohlo dojít ke změně okolností podstatným způsobem, tak že lze předpokládat, že by člověk takovéto prohlášení již neučinil,

nebo by ho učinil s jiným obsahem. Soud v takovýchto případech vyvine všechno úsilí, aby zjistil názor člověka, o kterého prohlášení rozhoduje a toto prohlášení zruší nebo změní, pokud by tomuto člověku hrozila závažná újma (§ 44 NOZ).

3.2 NÁPOMOC PŘI ROZHODOVÁNÍ

Je institut, který vychází z institutu podporovaného rozhodování a upravují ho ustanovení §§ 46-49 NOZ. Podstatou je, že místo opatrovníka, který rozhoduje za osobu, je zde podpůrce, který nebude rozhodovat místo této osoby, ale bude se účastnit jejích právních jednání a poskytovat jí při nich podporu. Nápomoc bude poskytována na základě písemné smlouvy, která ale bude účinná až schválením soudu (ochranný prvek). Podpůrce může být odvolán soudem, a to buď na návrh podporovaného nebo podpůrce nebo z vlastního podnětu, pokud soud shledal závažné porušení povinností podpůrce.¹¹² Zákon výslovně stanovuje, že podpůrce nesmí ohrozit zájmy podporovaného nevhodným ovlivňováním, ani se na úkor podporovaného bezdůvodně obohatit a při plnění svých povinností jedná podpůrce v souladu s rozhodnutími podporovaného (srov. § 48 NOZ).

Příklad – Paní Irena uzavřela s panem Markem smlouvu o nápomoci. Paní Irena se rozhodla prodat dům a požádala pana Marka, aby jí s tímto pomohl, protože šlo pro paní Irenu o velmi náročnou problematiku. Pan Marek se účastnil všech jednání se zájemci o koupi domu a pomáhal jí vybrat nejlepší nabídku. Úmyslem pana Marka bylo ale mít z tohoto prodeje nějaký prospěch (chtěl se obohatit), a tedy poradil paní Ireně jako nejvhodnějšího zájemce paní Soňu (neteř pana Marka). Pan Marek by mohl být odpovědný za škodu takto vzniklou na majetku paní Ireny v oblasti civilněprávní a za trestný čin podvodu (§ 209 TZ) v oblasti trestněprávní.

¹¹² MAREČKOVÁ Jana, MATIAŠKO Maroš, Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání. Otázka opatrovnictví dospělých. Praha: Linde, 2010. s. 137.

3.3 ZASTOUPENÍ ČLEMEM DOMÁCNOSTI

Podle návrhu nového občanského zákoníku by měl být tento institut upraven ustanoveními §§ 50-55. Při zastoupení členem domácnosti může být zástupcem osoby, které duševní porucha brání v samostatném právním jednání, která nemá jiného zástupce, její potomek, předek, manžel nebo partner, pokud s touto osobou žili před vznikem zastoupení alespoň tři roky ve společné domácnosti. Zastoupení členem domácnosti vzniká po schválení soudu. Zástupce bude zastupovat zastoupeného v obvyklých záležitostech (například záležitosti týkající se poskytování zdravotních a sociálních služeb a žádostí o přiznání dávek). Udělení souhlasu k zásahu do duševní nebo tělesné integrity člověka s trvalými následky zákon výslovně zakazuje. Zástupce je omezen při měsíčním nakládání s příjmy zastoupeného do výše životního minima.¹¹³

Povinností zástupce je dbát na ochranu zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv, aby způsob jeho života nebyl v rozporu s jeho schopnostmi a aby v rámci rozumných možností odpovídal i zvláštním představám a přáním zastoupeného (srov. § 52 NOZ).

Příklad – Pan Michal žije už 5 let ve společné domácnosti se svojí babičkou. Michal babičku zastupuje jako zastupující člen domácnosti. Má oprávnění disponovat s finančními prostředky své babičky, aby jí mohl docházet pro nákupy. K tomuto účelu disponuje s babiččinou platební kartou, ze které vybírá peníze na nákup, ale pokaždé si vybere nějakou částku i pro sebe (toto jeho jednání už trvá delší dobu). Michal by mohl odpovídat za bezdůvodné obohacení (soukromoprávní odpovědnost) nebo i za pokračující trestný čin zpronevěry.

¹¹³ MAREČKOVÁ Jana, MATIAŠKO Maroš, Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání. Otázka opatrovnictví dospělých. Praha: Linde, 2010. s. 138.

3.4 OPATROVNICTVÍ BEZ OMEZENÍ SVÉPŘÁVNOSTI

Ustanovení § 443 a násl. NOZ upravuje možnost ustanovit soudem, na návrh osoby pod opatrovnictvím, opatrovníka bez omezení svéprávnosti osoby. Soud v souladu s tímto návrhem určí opatrovníkovi rozsah jeho působnosti. Takto ustanovený opatrovník je řešením pro člověka, jemuž působí zdravotní stav při správě jeho jmění nebo při hájení jeho práv obtíže. Opatrovník může jednat jen společně s osobou pod opatrovnictvím, pokud jedná sám, tak to musí být v souladu s vůlí této osoby. Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku říká, že „*toto opatření bude vhodné zejména v těch případech, kdy není obava, že aktivním právním jednáním vznikne dotčené osobě újma, ale kdy by újma mohla vzniknout v důsledku toho, že osoba by sama určité úkony neučinila.*“

Příklad – *Jako příklad lze uvést hrozbu újmy ze zanedbání povinnosti podat daňové přiznání, pokud je toto podání pro člověka vzhledem k jeho zdravotnímu stavu problematické. V takovémto případě by ustanovení opatrovníka pro tyto účely bylo vhodné a není nutné přistupovat k omezování svéprávnosti. Opatrovník by byl odpovědný, pokud by jednal sám a jednal by v rozporu s vůlí osoby pod opatrovnictvím (např. by daňové přiznání na finanční úřad neodnesl).*

SHRNUTÍ

I když jste zbaveni nebo omezeni na způsobilosti k právním úkonům můžete za své činy odpovídat.

Pokud jste ale v nějaké situaci nemohli rozpoznat co děláte a jaké to bude mít následky, odpovídat nebudete.

Pokud jste ale v nějaké situaci nemohli ovládnout, co děláte, odpovídat nebudete.

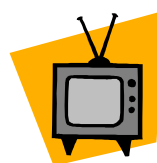

Porušením předpisů můžete odpovídat v různých právních oblastech.

Když něco levnějšího ukradnete v obchodě, můžete odpovídat za přešupek.

Když v obchodě ukradnete něco dražšího nebo někomu ublížíte, můžete odpovídat za trestný čin.

Když nebudete v práci řádně plnit své povinnosti, budete odpovídat svému zaměstnavateli.

Když někomu způsobíte škodu, je možné, že jí budete muset nahradit.

Když někoho pomluvíte nebo urazíte, je možné, že se budete muset omluvit.

Když se opijete a způsobíte v opilosti škodu, budete za to odpovídat.

Nebojte se využívat a bránit svá práva.

Kdybyste měli pocit, že vám někdo vaše práva upstěžuje si.

Poskytovatel sociální služby ani opatrovník, vám vaše práva nechtějí a nemohou vzít.

Jejich úlohou je pomoci vám,

abyste se nedostávali do příliš nebezpečných s

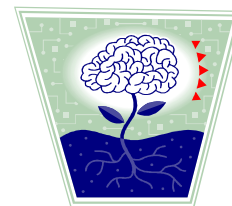

Ne všechny rizikové situace jsou pro vás špatr

Přiměřené riziko vám pomáhá rozvíjet se.

Přiměřené riziko je takové riziko,

kdy není ohrožen život ani zdraví.

VZORY SMLUV A PODÁNÍ

Vzor 1

Stížnost na opatrovníka

Okresnímu soudu v ...

adresa soudu

sp. zn. ...

Stěžovatel: jméno ..., nar. ..., bytem ...

Stížnost na opatrovníka

Vážený soude,

tímto podávám stížnost na svého opatrovníka ... nar. ... (*pokud znáte datum narození*), bytem ... (*pokud znáte adresu trvalého bydliště*), který mi byl ustanoven rozhodnutím Okresního soudu v ... ze dne ... Důvodem mé stížnosti jsou zejména tyto skutečnosti:...

Komentář

Popište detailně, z jakých důvodů si stěžujete na opatrovníka. Zejména se může jednat o situace, kdy opatrovník porušuje své povinnosti při správě vašich záležitostí (např. vyplácí menší částku, než kterou by měl podle rozsudku vyplácet), prosazuje svůj zájem, který je ve střetu s vaším zájmem, nekomunikuje s vámi, nestará se o vaše potřeby, je na vás hrubý apod.

Poté, co popíšete všechny důvody stížnosti, navrhněte soudu, aby sjednal nápravu. Můžete navrhnout, aby např. zkontroloval hospodaření opatrovníka, případně pouze

aby sjednal nápravu. Taktéž můžete spojit stížnost na opatrovníka se žádostí o změnu opatrovníka (viz níže).

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem se domnívám, že moje stížnost na opatrovníka je důvodná. Proto žádám soud, aby v předmětné věci zjednal nápravu.

V ... dne ...

.....

Jméno a podpis stěžovatele

nebo jméno a podpis zástupce ústavu

Poznámka – Níže uvedená stížnost je formulována jménem člověka zbaveného/omezeného ve způsobilosti k právním úkonům, který má z nějakého důvodu problémy se svým opatrovníkem. Stížnost lze modifikovat i tak, že stěžovatelem je ústav. Rovněž lze stížnost upravit tak, aby směřovala proti veřejnému opatrovníkovi (město, obec). Tuto skutečnost je potřeba zdůraznit v úvodu stížnosti.¹¹⁴

¹¹⁴ MAREČKOVÁ, J., MATIAŠKO, M. *Jak poradit lidem s postižením v otázkách způsobilosti k právním úkonům*. Brno: Liga lidských práv, 2009, s. 62-63.

Vzor 2

Návrh na změnu opatrovníka

Okresnímu soudu v...

adresa soudu

sp. zn. ...

Navrhovatel: jméno ..., nar. ..., bytem ...

Návrh na změnu opatrovníka

Vážený soude,

dne ... mi byl ustanoven opatrovníkem pan ..., nar. ... (*pokud znáte datum narození*), bytem ... (*pokud znáte adresu trvalého bydliště*). Nejsm však spokojen s tím, jakým způsobem pan ... funkci opatrovníka vykonává, a proto žádám, aby mi byl ustanoven opatrovník jiný. Důvody mé žádosti jsou následující ...

Komentář

Návrh na změnu opatrovníka musíte odůvodnit. Soud musí pochopit, že z nějakého důvodu opatrovník není tím správným člověkem pro hájení vašich zájmů. V zásadě platí, že opatrovníkem by měl být člověk, kterému důvěřujete a který je schopen a ochoten řádně hájit vaše zájmy.

Pokud nejste spokojen s opatrovníkem, popište všechny důvody své nespokojenosti. Zkuste popsat, proč opatrovník nehájí zájmy, v čem si odporuje s vaší vůlí, zda existují nějaké spory, co vidíte jinak a proč.

Víte-li o někom, kdo by měl zájem být opatrovníkem, navrhněte soudu, ať ho ustanoví. Budete-li někoho navrhopvat, popište, v jakém jste vztahu a proč si myslíte, že by byl lepším opatrovníkem.

S ohledem na výše uvedené Vás žádám o změnu opatrovníka.

V ... dne ...

.....
*Jméno a podpis stěžovatele
nebo jméno a podpis zástupce ústavu*

Poznámka – Níže uvedený návrh je formulován jménem člověka zbaveného/omezeného ve způsobilosti k právním úkonům, který chce z nějakého důvodu změnit osobu svého opatrovníka. Návrh lze modifikovat i tak, že navrhovatelem je ústav. Rovněž lze návrh upravit tak, aby směřoval proti veřejnému opatrovníkovi (město, obec). Tuto skutečnost je potřeba zdůraznit v úvodu návrhu.¹¹⁵

¹¹⁵ MAREČKOVÁ, J., MATIAŠKO, M. *Jak poradit lidem s postižením v otázkách způsobilosti k právním úkonům*. Brno: Liga lidských práv, 2009, s. 62-65.

Vzor 3

Stížnost ke zřizovateli sociální služby

(kompletní adresa zřizovatele)

Poznámka – V České republice je v naprosté většině případů zřizovatelem příslušný krajský úřad. Informace o sociálních službách je možné získat například na obecních úřadech nebo přímo u poskytovatele. Ministerstvo práce a sociálních věcí také vede registr poskytovatelů sociálních služeb, který je dostupný na internetové adrese <http://iregistr.mpsv.cz>.

Stěžovatel:

(jméno stěžovatele, datum narození a adresa)

V Brně dne ...

Věc: Stížnost na pracovníka

Tímto se na Vás jako na zřizovatele (*adresa zřizovatele sociální služby*) obracím se stížností na pracovníka (*jméno pracovníka*), a to z důvodu porušení jeho povinností.

Zde podrobně popište celou událost, a čeho se chcete domoci.

Využil jsem tímto své právo a obrátil se na Vás jako na zřizovatele zařízení, ve kterém je pracovník zaměstnán. Očekávám, že z této situace vyvodíte příslušná opatření a budete mě o nich informovat.

Mnohokrát děkuji za Vaši pomoc.

S pozdravem,

(Vaše jméno)

Vzor 4

Stížnost k inspekci Ministerstva práce a sociálních věcí

Adresa:

MPSV ČR

Odbor sociálních služeb

Na Poříčném právu 1/376

128 01 Praha 2

Stěžovatel:

(jméno stěžovatele, datum narození a adresa)

V Brně dne ...

Věc: Stížnost na poskytovatele sociální služby

Tímto se na Vás obracím se stížností na poskytovatele sociální služby *(adresa poskytovatele sociální služby)* a to z důvodu *(uved'te důvod)*.

Zde podrobně popište celou událost, a čeho se chcete domoci.

Využila jsem tímto své právo a obrátila se na Vás jako na příslušný orgán, který provádí inspekci poskytovatelů sociálních služeb. Očekávám, že z této situace vyvodíte příslušná opatření a budete mě o nich informovat.

Mnohokrát děkuji za Vaši pomoc.

S pozdravem,

(Vaše jméno)

Vzor 5
Žaloba na náhradu škody

Okresní soud
(adresa soudu)

V ..., dne ...

Žalobce: (jméno), nar. ..., trvale bytem (kompletní adresa),

Žalovaný: (název a adresa poskytovatele sociální služby)

Žaloba na náhradu škody

Dvojmo
Důkazy dle textu

I.

U žalovaného jsem zaměstnán v pracovním poměru jako sociální pracovník na základě pracovní smlouvy ze dne... . Dne ... vypukl v budově zaměstnavatele požár, který se mi podařilo uhasit a zabránil jsem tak škodě na majetku zaměstnavatele.

Důkaz:

1. pracovní smlouva ze dne ...

II.

K uhašení předmětného požáru jsem však použil svou košili, v které jsem měl mobilní telefon, kterého hodnota byla ... Kč. Žalovaný na moje opakované žádosti o náhradu škody nereagoval.

Důkaz:

1. výzvy k náhradě škody ze dne ... a dne ...

III.

S ohledem na shora uvedené navrhuji vydání tohoto

rozsudku:

- 1. Žalovaný je povinen uhradit žalobci částku ... Kč a nahradit mu náklady řízení, vše do 3 dnů od právní moci rozsudku.**

.....

(jméno žalobce)

Vzor 6

Žaloba na vydání bezdůvodného obohacení – pro klienta

Okresnímu soudu v...

adresa soudu

V ..., dne ...

Žalobce: *(jméno)*, nar. ..., trvale bytem *(kompletní adresa)*,

Žalovaný: *(název a adresa poskytovatele sociální služby)*

Žaloba na vydání bezdůvodného obohacení (§ 451 obč. zák.)

Dvojmo

Důkazy dle textu

I.

Dne ... jsem uhradila platbu za služby žalovaného pro následující měsíc ve výši ... Kč, stejně jako každé předchozí smluvené období. Po dvou dnech jsem zapomněla, že jsem tuto platbu již provedla a částku ... Kč jsem dne ... zaslala na účet žalovaného znovu.

Důkaz:

1. výslech účastníků
2. výpis z bankovního účtu

II.

Dne ... jsem tedy žalovanému zaslala částku ... Kč omylem, bez jakéhokoliv důvodu. Žalovaný mě však tuto částku nevrátil, přestože jsem ho o to dne ... požádala.

III.

S ohledem na shora uvedené navrhuji vydání tohoto

rozsudku:

1. Žalovaný je povinen zaplatit žalobci částku ... Kč a nahradit mu náklady řízení, vše do 3 dnů od právní moci rozsudku.

.....

(jméno žalobce)

Vzor 7 Trestní oznámení

Státnímu zastupitelství v *(adresa)*

nebo

Policii ČR v *(adresa)*

od *(Vaše jméno příjmení, adresa, případně kontaktní údaje)*

Věc: Trestní oznámení

Ve smyslu § 158 odst. 1 zákona č. 141 / 1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestního řádu) podávám tímto trestní oznámení pro okolnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin *(uvedení trestného činu a jména možného pachatele, pokud tyto údaje známe)*.

Odůvodnění: *(stručné vylíčení události - dne toho a toho, tam a tam, došlo k tomu a tomu)*.

Svá tvrzení mohu já a další očití svědkové dokázat *(navržené důkazy - svědecké výpovědi, písemné materiály a další návrhy, jak lze dokázat vaše tvrzení)*.

Vzhledem k výše uvedeným okolnostem se domníváme, že tímto jednáním byla naplněna skutková podstata trestného činu *(uvedení trestného činu, pokud ho známe)*.

Žádám Vás, abyste mě ve lhůtě do 1 měsíce od obdržení tohoto oznámení vyrozuměl o přijatých opatřeních a stavu věci.

S pozdravem

(Vaše jméno)

Příloha *(listinné důkazy, fotografie apod.)*

Poznámka – Trestní oznámení lze podat ústně či písemně (klasickým dopisem, faxem, elektronickou poštou). Každé došlé trestní oznámení se prověřuje.

Vzor 8

Podnět k zahájení přestupkového řízení

Městský úřad ...

komise k projednávání přestupků

(adresa úřadu)

nebo

Policii ČR (adresa)

od (Vaše jméno příjmení, adresa, případně kontaktní údaje)

Oznámení skutečností odůvodňujících zahájení řízení o přestupku

I.

Dne ... jsem viděl, jak se *(jméno, datum narození, adresa)* vrací domů do chráněného bydlení v podnapilém stavu, křičí vulgární slova a ničí svým klíčem auta zaparkovaná před svým domem. Tohoto jednání byl svědkem také můj soused *(jméno, datum narození, adresa souseda)*.

II.

Tímto tedy vyzývám Městský úřad ... / Policii ČR k prošetření dané události a přijetí příslušných opatření.

V ... dne ...

.....
(vaše jméno)

Vzor 9

Podnět veřejnému ochránci práv

Stěžovatel:

(jméno a příjmení stěžovatele, datum narození a adresa, důležité jsou také kontaktní údaje – tel. číslo a e-mail)

nebo

(název právnické osoby, jméno a příjmení osoby oprávněné k jednání za ni, sídlo právnické osoby, důležité jsou také kontaktní údaje – tel. číslo a e-mail)

Podáváte-li podnět jako zástupce (za jiného):

(jméno a příjmení zástupce, datum narození a adresa, důležité jsou také kontaktní údaje – tel. číslo a e-mail)

Vždy uveďte také jméno, bydliště a telefon stěžovatele, kterého zastupujete.
Zmocnění k jednání doložte níže uvedenou plnou mocí:

2. Podnět směřuje proti:

(uveďte příslušný úřad či zařízení)

Případné doplňující údaje k příslušnému úřadu (zařízení) – název a sídlo, příp. jméno a příjmení nebo jiná identifikace konkrétního úředníka:

3. Co je předmětem Vaší stížnosti veřejnému ochránci práv:

(stručné vylíčení podstatných okolností věci)

4. Čeho chcete podáním veřejnému ochránci práv dosáhnout?

5. Komu (jakému úřadu či instituci) byla věc předložena před tím, než jste se obrátil/a na veřejného ochránce práv? Vyzval/a jste některé z nich k nápravě?

V případě, že ano, kdy a jakým způsobem se tak stalo, co Vám bylo odpovězeno?

6. Seznam příloh, které k objasnění podnětu připojujete, a všechna rozhodnutí, jichž se Váš podnět týká (kopie, nikoliv originály):

Datum: _____

Podpis: _____ ¹¹⁶

¹¹⁶ *Formuláře a vzory.* [online]. Veřejný ochránce práv, 2011 [cit. 22. března 2011]. Dostupný z: <<http://www.ochrance.cz/chcete-si-stezovat/formulare-a-vzory-dalsi/>>.

Vzor 10

Prohlášení o schopnosti vykonávat náležitý dohled

(jméno, datum narození, adresa)

Tímto prohlašuji, že jsem byl dostatečně obeznámen s individuálním krizovým plánem klienta (*jméno, datum narození, adresa klienta*), (dále jen „klienta“), s jeho zdravotními potřebami, fyzickým a zdravotním stavem a dalšími skutečnostmi (*výčet dalších relevantních informací o klientovi*), které jsou nezbytné pro řádný výkon náležitého dohledu nad klientem.

Jsem si plně vědom všech možných rizik plynoucích z individuálních potřeb klienta a jsem schopen vykonávat nad klientem náležitý dohled.

V ... dne ...

.....

Jméno a podpis

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

MONOGRAFIE

- BĚLINA, Miroslav. *Pracovní právo*. 4. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010.
- BREJCHA, A.: *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, Codex Bohemiae, 2000.
- BRUTHANSOVÁ D., ČERVENKOVÁ A., JEŘÁBKOVÁ V., *Právní aspekty odpovědnosti za škodu vzniklou klientovi při poskytování sociálně zdravotní péče v pobytových zařízeních sociálních služeb*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2008.
- FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. opr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002.
- FIALA, J. a kol.: *Občanské právo hmotné*, Multimediální učební text, 2. nezměněné. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008.
- GALVAS, M. a kol. *Pracovní právo 1*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001.
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 4. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.
- HARVÁNEK, J., *Teorie práva*. 2. opr. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004.
- HOLUB, J. a kol., *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním*. Linde Praha, a.s., 2003.
- JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo hmotné*. 2. vydání, Praha: Leges, 2010.
- JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo procesní*. 5. vydání, Praha: Linde, 2007.
- KNAPP, V.: *Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. Stát a právo I*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1956.
- KOPALOVÁ Michaela, ZAHUMENSKÝ David, *Jak se dohodnout bez soudu: Mediace jako prostředek řešení sporů ve zdravotnictví*. Brno: Liga lidských práv, 2010.
- MACUR, J., *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. Brno: UJEP, 1980.
- MAREČKOVÁ Jana, MATIAŠKO Maroš, *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání. Otázka opatrovnictví dospělých*. Praha: Linde, 2010.
- MAREČKOVÁ, J., MATIAŠKO, M. *Jak poradit lidem s postižením v otázkách způsobilosti k právním úkonům*. Brno: Liga lidských práv, 2009.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ - Odbor sociálních služeb. *Doporučené postupy č. 2/2008: K procesu registrace poskytovatelů podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů*, Praha. 2008.

- NOVOTNÝ, Oto, VANDUCHOVÁ, Marie, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010.
- SOBEK, Jiří a kol., *Práce s rizikem v sociálních službách*. Praha: Portus, 2010.
- VYSOKAJOVÁ, M., KAHLE, B., DOLEŽÍLEK, J. *Zákoník práce s komentářem*. Praha: ASPI, a.s., 2007.

ODBORNÉ ČLÁNKY

- GŘIVNA, T. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku, *Bulletin advokacie*, 10/2009.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- *Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku*. [online]. Nový občanský zákoník, 2011 [cit. 21. března 2011]. Dostupný z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>>.
- *Formuláře a vzory*. [online]. Veřejný ochránce práv, 2011 [cit. 22. března 2011]. Dostupný z: <<http://www.ochrance.cz/chcete-si-stezovat/formulare-a-vzory-dalsi/>>.
- *Informace k zákonu o sociálních službách* [online]. Pardubický kraj, 2011 [cit. 8. března 2011]. Dostupný z: <<http://www.pardubickykraj.cz/document.asp?thema=3608&category=>>>.
- *Nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb.* [online]. PRÁVNÍ RÁDCE, 2011 [cit. 21. března 2011]. Dostupný z: <<http://pravniciradce.ihned.cz/c1-38730700-novy-trestni-zakonik-c-40-2009-sb>>.
- *Nutná obrana II. – útočník*. [online]. JURISTIC.CZ, 2011 [cit. 21. března 2011]. Dostupný z: <<http://trestni.juristic.cz/45621/clanek/trest3>>.
- *Odpovědnost za škodu na odložených věcech*. [online]. Sagit, 2011 [cit. 14. března 2011]. Dostupný z: <http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=154&typ=r&levelid=pr_135.htm >.
- *Pojem právní odpovědnosti v díle prof. Josefa Macura* In NECKÁŘ, Jan et al. Dny práva – 2008 – Days of Law: 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 107. Dostupný také z: <<http://www.law.muni.cz/edicni/dp08/files/pdf/obcan/handlar.pdf>>.
- *Příloha zprávy Veřejného ochránce práv za čtvrté čtvrtletí roku 2009*. [online]. Veřejný ochránce práv, 2011 [cit. 22. března 2011]. Dostupný z: <<http://www.ochrance.cz/zpravy-pro-poslaneckou-snemovnu/>>.
- *Příručky on-line. Špatné zacházení se seniory* [online]. Pečující on-line, 2011 [cit. 14. března 2011]. Dostupný z: <<http://www.pecujici.cz/priruckyonline.shtml?x=200272>>.

- *Registr poskytovatelů sociálních služeb.* [online]. MPSV, 2011 [cit. 22. března 2011]. Dostupný z: <<http://iregistr.mpsv.cz>>.
- *Vzor smlouvy o poskytnutí služby sociální péče ve zdravotnickém zařízení ústavní péče.* [online]. MPSV, 2011 [cit. 22. března 2011]. Dostupný z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3447/vzor_smlouvy.pdf>.
- *Zpráva z návštěv domovů pro osoby se zdravotním postižením 2009* [online]. Veřejný ochránce práv, 2011 [cit. 21. března 2011]. Dostupný z: <<http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/dokumenty/souhrnne-zpravy-z-navstev/>>.
- *Zpráva z návštěv ústavů sociální péče pro tělesně postižené dospělé 2006* [online]. Veřejný ochránce práv, 2011 [cit. 21. března 2011]. Dostupný z: <<http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/dokumenty/souhrnne-zpravy-z-navstev/>>.
- *Způsobilost k právním úkonům: Právní ochrana lidí se zdravotním postižením* [online]. SPMP, 2011 [cit. 22. března 2011]. Dostupný z: <http://www.spmpcr.cz/uploaded/Konference_40vyroci/MDAC_Zpusobilost_pravnim_ukonum.pdf>.

PRÁVNÍ PŘEDPISY

- důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (verze 2010).
- komentář k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, *ASPI* [databáze]. Verze 13+, Wolters Kluwer ČR a.s. [cit. 2011-03-11].
- nařízení vlády č. 290/1995 Sb., kterým se stanoví seznam nemocí z povolání, ve znění pozdějších předpisů.
- návrh nového občanského zákoníku (verze 2010).
- zákon č. 100/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

SOUDNÍ ROZHODNUTÍ

- Nález Ústavního soudu ze dne 4. 8. 2010, sp. zn. II. ÚS 1098/10.
- Rozhodnutí č. 16/86 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 17/1979 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 20/06 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 25/1963 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 4/1970 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 41/2000 – II Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 42/2006 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 56/1996 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 8/82 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. II/65 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 7. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2046/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 3. 2010, sp. zn. 6 Tdo 69/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1508/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2003, sp. zn. 21 Cdo 2172/2002.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 5. 2008, sp. zn. 1 AS 35/2008-51.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 7. 1996, sp. zn. 8 To 25/1996.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 12. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1421/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 7. 2006, sp. zn. 6 Tdo 767/2006.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 5. 2010, sp. zn. 4 Tdo 376/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 6 Tdo 268/2007.
- Usnesení nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1474/2009.